

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Sborník

ze závěrečné konference projektu

„Modely podpory pro lidi s mentálním postižením“

reg. č. CZ.1.04/5.1.01/77.00025

s názvem

„Opatrovnictví a jeho alternativy“

konané 5. 2. 2015 v Karlových Varech.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Aktivní účastníci konference

- **Mgr. Václav Štrunc** – Instand, zapsaný ústav,
- **Mgr. Romana Trutnovská** – Instand, zapsaný ústav,
- **Mgr. Barbora Rittichová** – Liga lidských práv,
- **Lenka Benešová** – vyšší soudní úřednice, Okresní soud Sokolov,
- **Mgr. Irena Černá** – vedoucí oddělení sociálních služeb, Město Sokolov,
- **Bc. Marcela Radová** – Chráněné bydlení Dolmen, o. p. s.,
- **Daniel Lindenberg** – ředitel DOZP „PATA“ Hazlov,
- **Maroš Matiaško** - Mental Disability Advocacy Center,
- **Anna Hofschneiderová** – Liga lidských práv,
- **Mgr. et Mgr. Romana Jakešová** - Kancelář Veřejného ochránce práv,
- **Mgr. Tereza Papoušková** – Kancelář Veřejného ochránce práv,
- **Mgr. Irena Drijáková, DiS.** - Krajský úřad Moravskoslezského kraje, odbor sociálních věcí
- **Mgr. Eva Hrubá** - Úřad vlády,
- **Steven Allen** – Mental Disability Advocacy Center,
- **Jur. Dr, LL.D. Torbjorn Odlöw** – University of Gothenburg,
- **Tamas Verdes** – Hungarian Civil Liberties Union,
- **Reka Dano** - Hungarian Association for Persons with Intellectual Disabilities,
- **Sandor Gurbai** - Optional Protocol to the UN Convention Against Torture,
- **Dagmar Jabouriová** – člen rodiny osoby s postižením,
- **Libuše Wenigová** – opatrovnice,
- **Kamila Součková** – potenciální opatrovnice

Program Konference

8:30 – 9:00 Prezence účastníků

9:00 – 9:20 Úvodní slovo

Základní informace o projektu a představení výstupů.

Mgr. Václav Štrunc - Instand

Mgr. Barbora Rittichová - Liga lidských práv

9:20 – 9:30 Úvodní slovo zahraničního partnera Mental Disability Advocacy Center

Steven Allen – Mental Disability Advocacy Center

9:30 – 9:45 Zkušenosti členů konzultační skupiny

Lenka Benešová – vyšší soudní úřednice, Okresní soud Sokolov

Mgr. Irena Černá – vedoucí oddělení sociálních služeb – sociální odbor, Město Sokolov

Bc. Marcela Radová - Chráněné bydlení Dolmen, o. p. s.

Daniel Lindenberg - DOZP „PATA“ Hazlov

9:45 – 10:00 Svěprávnost a opatrovnictví v praxi

Každodenní agenda i informace ze soudní praxe.

Maroš Matiaško – Mental Disability Advocacy Center

Anna Hofschneiderová – Liga lidských práv

10:00 – 10:15 – přestávka

10:15 – 10:35 Kanada

Stručné představení modelu podporovaného rozhodování a opatrovnictví v Britské Kolumbii – inspirace pro ČR.

Mgr. Romana Trutnovská

Mgr. Barbora Rittichová

10:35 – 11:00 Švédsko

Švédský model podporovaného rozhodování a opatrovnictví a současné trendy - inspirace pro ČR.

Jur. Dr, LL.D. Torbjorn Odlöw – University of Gothenburg

11:00 – 11:40 Maďarsko

Současná situace v Maďarsku, nový občanský zákoník a nové nástroje v praxi - inspirace pro ČR.

Tamas Verdes – Hungarian Civil Liberties Union

Reka Dano - Hungarian Association for Persons with Intellectual Disabilities

11:40 – 12:00 Další zahraniční zkušenosti v Evropě

Modely podporovaného rozhodování a opatrovnictví a aktuální situace ve Finsku, Bulharsku, Francii, Irsko - inspirace pro ČR.

Sandor Gurbai - Optional Protocol to the UN Convention Against Torture

12:00 – 12:45 Modely opatrovnictví a podporovaného rozhodování

Návrh modelu podporovaného rozhodování a opatrovnictví vytvořený v projektu – diskuze.

Instand

Liga lidských práv

12:45 – 13:30 Přestávka na oběd

Workshopy:

I. „Sociální blok“:

13:30 – 14:15 Zkušenosti s profesionálním opatrovnictvím a opatrovnictvím vykonávaném jinou vhodnou osobou získané v projektu

Prezentace zkušeností z projektu, zkušenost z pohledu opatrovníků, diskuze

14:15 - 14:30 – přestávka

14:30 – 15:15 Zkušenosti s podporovaným rozhodováním v projektu

Metodik podpory, podpůrci, rodiče – příběhy z praxe.

II.

„Právní blok“

13:30– 14:15 Kontrola a podpora opatrovníka

Opatrovnictví z pohledu Veřejného ochránce, přijetí agendy, způsob kontroly veřejných opatrovníků + zajímavá stanoviska ve věci kontrol opatrovníků.

Mgr. et Mgr. Romana Jakešová - Kancelář Veřejného ochránce práv

Mgr. Tereza Papoušková – Kancelář Veřejného ochránce práv

*Mgr. Irena Drijáková, DiS. – oddělení sociální ochrany, sociální odbor,
KÚ Moravskoslezského kraje*

Postavení veřejného opatrovníka a kontrola ze strany KÚ. Zvláštní příjemce jako alternativa k omezení svéprávnosti

14:15 - 14:30 – přestávka

**14:30 – 15:15 Statusové právo osob s postižením a ochrana lidských
prav**

Mgr. Eva Hrubá - Úřad vlády

15:15 – 16:15 Výstupy z Workshopů, diskuze v panelu mluvčích

Společně v hlavním sále.

16:15 – 16:30 Zakončení konference

Závěrečné slovo.

Instand

Liga lidských práv

Obsah

Zahájení konference	6
Základní informace o projektu a představení výstupů - <i>Václav Štrunca Mgr. Barbora Rittichová</i>	6
Zkušenosti členů konzultační skupiny.....	10
<i>Lenka Benešová</i> – vyšší soudní úřednice, Okresní soud Sokolov	10
<i>Mgr. Irena Černá</i> – vedoucí oddělení sociálních služeb – odbor sociálních věcí, Město Sokolov	10
<i>Bc. Marcela Radová</i> - Chráněné bydlení Dolmen, o. p. s.	11
<i>Daniel Lindenberg</i> - DOZP „PATA“ Hazlov	11
Úvodní slovo zahraničního partnera Mental Disability Advocacy Center- <i>Steven Allen</i>	12
Svéprávnost a opatrovnictví v praxi - <i>Maroš Matiaško</i>	13
Stručné představení modelu podporovaného rozhodování a opatrovnictví v Britské Kolumbii – inspirace pro ČR - <i>Mgr. Romana Trutnovská a Mgr. Barbora Rittichová</i>	15
Švédský model podporovaného rozhodování a opatrovnictví a současné trendy - inspirace pro ČR - <i>Jur. Dr, LL.D. Torbjorn Odlöw</i>	19
Současná situace v Maďarsku, nový občanský zákoník a nové nástroje v praxi - inspirace pro ČR.....	22
<i>Ve starých kolejích – právní způsobilost a lidská práva osob s postižením v Maďarsku (ústní prezentace) - Tamás Verdés</i>	22
<i>Prezentace Maďarské asociace osob s mentálním postižením - Reka Dano</i>	27
Další zahraniční zkušenosti v Evropě	29
<i>Mezinárodní srovnání systémů opatrovnictví a alternativ k opatrovnictví - Sándor Gurbai</i>	29
Modely opatrovnictví a podporovaného rozhodování - <i>Václav Štrunc</i>	31
Otázky z publika	32
Odpolední workshop I. – výstupy klíčových aktivit č. 6 a 8 a zkušenosti z praxe v projektu	33
<i>Zkušenosti s profesionálním opatrovnictvím a opatrovnictvím vykonávaném jinou vhodnou osobou získané v projektu - Václav Štrunc, Libuše Wenigová, Kamila Součková</i>	33
<i>Zkušenosti s podporovaným rozhodováním v projektu - Václav Štrunc, Dagmar Jabouriová</i>	35
Odpolední workshop I. – „Právní blok“ - <i>Barbora Rittichová</i>	37
<i>Kontrola a podpora opatrovníka: opatrovnictví z pohledu veřejného ochránce práv - Mgr. et Mgr. Romana Jakešová, Mgr. Tereza Papoušková</i>	39
<i>Postavení veřejného opatrovníka a kontrola ze strany KÚ, zvláštní příjemce jako alternativa k omezení svéprávnosti - Mgr. Irena Drijáková, DiS.</i>	43
<i>Nové principy rozhodování ve věcech právní osobnosti a svéprávnosti, veřejné opatrovnictví – Mgr. Eva Hrubá</i>	45
<i>Závěrečné slovo - Václav Štrunc</i>	48

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

Zahájení konference

Moderátor konference pan Petr Čimpera na úvod přivítal hosty konference a spolu s Václavem Štruncem (Instand, z. ú.) seznámil účastníky s organizačními informacemi. Následně předal slovo paní Ing. Stanislavě Správkové, vedoucí Odboru sociálních věcí Krajského úřadu Karlovarského kraje. Paní Ing. Správková krátce zhodnotila projekt jako pro kraj přínosný a zajímavý a ocenila působení organizace Instand a Ligy lidských práv v Karlovarském kraji. Pak byl zahájen oficiální program konference.

Základní informace o projektu a představení výstupů.

Mgr. Václav Štrunc – Instand

Mgr. Barbora Rittichová – Liga lidských práv

Václav Štrunc seznámil účastníky konference se základními informacemi o projektu. Projekt je realizován v rámci programu Operační program lidské zdroje a zaměstnanost, globální grant 5.1. – Mezinárodní spolupráce, Oblast podpory – 4.5. a – Mezinárodní spolupráce, výzva č. 77. Realizace projektu probíhá od 1. 4. 2012 do 31. 3. 2015. Realizátorem projektu je Instand, z. ú, jeho českým partnerem je Liga lidských práv a zahraničním partnerem je organizace Mental Disability Advocacy Center (MDAC).

Hlavní cíle projektu definované při jeho tvorbě jsou:

- Podpořit vznik tematické sítě v Karlovarském kraji za účasti relevantního zahraničního partnera prostřednictvím konzultační skupiny.
- Vytvořit nástroje pro zavedení profesionálního opatrovnickví a podpůrcovství – metodiky, etické kodexy, vzdělávací kurzy.
- Vytvořit a pilotně vyzkoušet fungování modelu profesionálního opatrovnickví a profesionální metodické podpory pro podpůrce v konkrétních podmínkách Karlovarského kraje.

Projekt primárně vznikl na základě zkušeností Instanduz transformačních procesů realizovaných nejen v Karlovarském kraji. Ukázalo se, že systém založený na opatrovnickví je úzce provázán se systémem založeném na ústavní péči. Změna způsobu poskytování služeb musí jít proto ruku v ruce se změnou přístupu k rozhodování lidí s postižením. Projekt také usiluje o dosažení lepšího naplňování Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením. Snaží se podporovat i implementaci nových nástrojů a přístupů zachycených v novém občanském zákoníku, který vstoupil v platnost v průběhu realizace projektu. Členové realizačního týmu se pak podíleli na připomínkování věcného záměru nového samostatného zákona o opatrovnickví, který nebyl nakonec v průběhu projektu převáděn do plného paragrafového znění a jeho tvorba se stále odkládá. V dalších konferenčních příspěvcích bude k tomuto tématu více informací.

Cílové skupiny projektu jsou:

- územní samosprávné celky a úřady samosprávných celků, jejich orgány a jimi zřízené nebo založené organizace a jejich zaměstnanci,
- nestátní neziskové organizace,
- osoby se zdravotním postižením,
- osoby pečující o osobu blízkou – fyzické osoby pečující o osobu, která je příjemcem příspěvku na péči a která je z různých příčin ohrožena sociálním vyloučením.

Projekt měl deset klíčových aktivit (KA).

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

První KA je organizační aktivita a zahrnuje ustanovení a fungování realizačního týmu.

Druhá KA se zaměřovala na vytvoření tematické sítě, na úrovni kraje reprezentované tzv. konzultační skupinou. Cílem bylo vytvořit tematicky zaměřenou platformu pro vývoj a zavádění změn v oblasti opatrovnictví. Ta se schází v průběhu téměř celého projektu jednou za dva měsíce na čtyřhodinová setkání a je složena ze zástupců různých subjektů zapojených do procesu opatrovnictví (zástupci sociálních služeb, obcí, soudnictví, rodiny, kraje). V aktivitě byla vytvořena na úvod SWOT analýza zaměřující se na praxi výkonu opatrovnictví v Karlovarském kraji¹. Následně zde byly konzultovány všechny aktivity projektu.

Třetí KA se zaměřila na vytvoření Komparativně právní analýzy zahraničních modelů opatrovnictví a jeho alternativ. Zkušenosti a byly sbírány v zahraničí. Inspirace byla brána zejména ve Švédsku, Britské Kolumbii, Anglii, Německu a Rakousku. Následně byl na základě získaných informací hledán model vhodný pro podmínky ČR. Analýza je dostupná ke stažení ze stránek realizátora projektu i českého partnera².

Ve čtvrté KA byly zrealizovány dvě zahraniční stáže v Britské Kolumbii a ve Švédsku, kde bylo natočeno i instruktážní video. Předmětem studia na stážích byl kontext výkonu opatrovnictví a podpůrcovství v zahraničí a jeho zasazení do praxe v té které zemi s ohledem na specifika právní úpravy v těchto zemích, jeho vazba na ostatní systémy podpory – sociální služby, neziskové organizace, opatrovnický úřad apod. - a praktické fungování a dopad na život člověka³.

KA číslo pět byla zaměřena na rozbor opatrovnictví a podpůrcovství z hlediska právně-teoretického rámce a praktického rámce se zaměřením na konkrétní možnosti implementace systému profesionálního opatrovníka a podpůrce. Výstupem aktivity byla „Analýza možnosti vytvoření institutu profesionálního opatrovníka a podpůrce v právním prostředí České republiky“ obsahující konkrétní doporučení vedoucí k vytvoření funkčního systému profesionálního opatrovníka a podpůrce v právním prostředí České republiky. Analýza je dostupná ke stažení ze stránek realizátora projektu i českého partnera a výtisky jsou k dispozici i zde v konferenčním sále⁴.

KA šest byla zaměřena na vytvoření metodických pomůcek pro opatrovníky a podpůrce. Jedná se o manuál pro opatrovníky (veřejné, rodinné, profesionální), podpůrce, služby, sociální pracovníky v DOZP sloužící jako pomůcka pro efektivní a úspěšný výkon opatrovnictví a podpůrcovství, a to s ohledem na účinnou právní úpravu. Součástí výstupů jsou i etický kodex pro opatrovníky a podpůrce a rovněž i návrh standardů kvality procesu výkonu opatrovnictví. Metodiky jsou dostupné ke stažení ze stránek realizátora projektu i českého partnera a výtisky jsou k dispozici i zde v konferenčním sále⁵.

V rámci KA sedm byly vytvořeny dva vzdělávací kurzy o opatrovnictví a podporovaném rozhodování. Inspirací pro obsah kurzu byly zahraniční stáže, právní analýzy i vznikající metodické materiály. V projektu proběhly tři turnusy vzdělávání obou kurzů. Kurzy byly dvoudenní.

KA osm byla aktivita zaměřena na praktické zkoušení některých prvků a nástrojů systému v praxi. Cílem aktivity bylo zejména hledání konkrétní možnosti zavedení funkčního modelu profesionálního opatrovnictví a metodické podpory pro podpůrce v podmínkách ČR a Karlovarského kraje. V projektu byly vyzkoušeny dvě varianty opatrovnictví, jednou byla smlouva o spolupráci s obcí a metodická

¹ SWOT analýza je dostupná ke stažení zde: http://www.instand.cz/dokumenty/swot-analyza_201308301326151.pdf.

² Analýza je dostupná ke stažení zde: http://www.instand.cz/dokumenty/pravnici-last_201312101337235.pdf.

³ Zprávy ze stáží jsou dostupné ke stažení zde: http://www.instand.cz/dokumenty/zprava-ze-staze-v-britske-kolumbii_201308301326489.pdf a http://www.instand.cz/dokumenty/zprava-ze-staze-ve-svedsku_201308301327131.pdf.

⁴ Analýzu si můžete přečíst na http://www.instand.cz/dokumenty/analyza-moznosti-vytvoreni-institutu-profesionalniho-opatrovnicka-a-podpurce-v-pravnim-protredi-cr_201501091001583.pdf.

⁵ Metodiky jsou ke stažení zde: http://www.instand.cz/dokumenty/metodika-vykonu-opatrovnictvi_201504081244553.pdf a na http://www.instand.cz/dokumenty/metodika-vykonu-podpurcovstvi_201504081246591.pdf.

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST

www.esfcr.cz

spolupráce s pracovníkem obce pověřeným výkonem opatrovnictví. Druhou bylo vyhledání a výškolení vhodných kandidátů na pozici profesionálního opatrovníka vykonávaného fyzickou osobu, podle Švédského modelu „rádce“ – „förlvartare“. V první variantě pověřeného pracovníka probíhala spolupráce se dvěma obcemi, dvěma pracovníky a řešila se situace tří lidí s postižením. V druhém případě působily v projektu tři opatrovnice a bylo zažádáno o změnu opatrovníka nejprve u jedenácti a posléze po konzultaci u celkem pěti lidí s postižením. Dále v aktivitě působil tzv. metodik podpory při rozhodování. Ten pomáhal mapovat situaci vybraných lidí, zjišťoval jejich potřeby a snažil se pak v jeho okolí, nebo mezi dobrovolníky najít vhodné osoby pro role podpůrců v potřebných oblastech. Podpůrce pak metodicky vedl. Zároveň informoval o možnostech využití organizované podpory pro člověka formou sítí podpory, nebo spolků na podporu člověka. S lidmi s postižením a s jejich rodinami zpracovával plány budoucnosti pro lidi s postižením. Jedná se o plánovací nástroj, který umožňuje nastavit ideální cíl v životě člověka, pokud by už neměl podporu rodiny a činí se postupné kroky k jejímu naplnění (samozřejmě za života a za účasti rodičů). Metodik podpory pracoval celkem s osmnácti lidmi s postižením a se šesti rodiči.

Náplň KA devět obsahuje uspořádání této dnešní konference. Na konferenci jsou prezentovány uceleně všechny aktivity a výstupy realizovaného projektu a jsou zde představeny všechny již hotové inovativní produkty. Dovolte mi je ještě jednou shrnout:

- SWOT analýza praxe výkonu opatrovnictví v Karlovarském kraji (KA 2)
- Komparativně právní analýza zahraničních modelů fungování profesionálního opatrovnictví a podpůrcovství (KA 3)
- Analýza možnosti vytvoření institutu profesionálního opatrovníka a podpůrce v právním prostředí České republiky (KA 5)
- Metodika výkonu podpůrcovství a etický kodex opatrovníka (KA 6)
- Metodika výkonu opatrovnictví a etický kodex opatrovníka včetně návrhů standardů kvality výkonu opatrovnictví (KA 6)
- Dvoudenní vzdělávací kurz pro profesionální opatrovníky (KA7)
- Dvoudenní vzdělávací kurz pro podpůrce (KA 7)

Poslední dva výstupy, na kterých se ještě pracuje, jsou:

- Popis funkčního modelu profesionálního opatrovnictví (KA 8)
- Popis funkčního modelu metodické podpory (KA 8)

Poslední KA s číslem deset se zaměřovala na publicitu, tvorbu informačních letáků a také realizaci různě zaměřených workshopů. Vyšlo několik článků v tisku v Karlovarském kraji a byly vydávány tiskové zprávy. Byl natočen spot do zpráv v regionální TV ZAK o projektu a o podporovaném rozhodování. Zástupci projektu se účastnili například akce PATA Fest. Projekt byl prezentován i na jiných konferencích konaných k tématu opatrovnictví v průběhu realizace projektu.

Po základních informacích o projektu a jeho aktivitách řekla pár slov Mgr. Barbora Rittichová o současné situaci v ČR v Karlovarském kraji a v působnosti jednoho z Karlovarských okresních soudů (Sokolov) z pohledu statistik v oblasti omezení ve svéprávnosti. K 4. 4. 2014 bylo v ČR zcela zbaveno svéprávnosti 28 198 osob, omezených ve svéprávnosti pak bylo 8 238 osob. Celkem tedy 36 436. Jedná se tedy stále o velmi vysoké číslo. Zároveň se předpokládá, že v ČR v současné době vykonává opatrovnictví asi 29 000 osob. Z toho se jedná v 69 % o fyzické osoby a v 31 % o právnické osoby. V oblasti alternativ k opatrovnictví nemáme zpracované statistiky. V současné době probíhá jednání s ministerstvem vnitra, aby příslušné statistiky zpřístupnilo. V Karlovarském kraji máme informace poněkud staršího data (2012). Podle těchto dat zde bylo 1007 lidí zcela zbaveno způsobilosti k právním úkonům, 214 lidí bylo omezeno ve svéprávnosti k právním úkonům. Zajímavým údajem je, že obce vykonávaly opatrovnictví u 88 osob s mentálním postižením, které využívají služeb DOZP, chráněného bydlení a samostatného bydlení s podporou (17 % z celkového počtu). Alarmující informací je, že 155 lidí mělo stále za opatrovníka zařízení pobytových sociálních služeb, ve kterém žijí. Po poněkud negativních statistikách přichází poslední slide, který je optimističtější. Ukazuje, že ke

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST

www.esfcr.cz

dni 7. 1. 2015 bylo v okrese Sokolov celkem 323 osob omezených, nebo zcela zbavených svéprávnosti, přičemž bylo již zahájeno řízení u 250 osob v souvislosti s příchodem nového občanského zákoníku. Na závěr tu máme statistiku rozhodování soudu v roce 2014. U 37 osob bylo rozhodnuto, že zůstanou omezeny ve svéprávnosti, u 61 osob došlo k navrácení plné svéprávnosti s ustanoveným opatrovníkem, u 4 osob byla plně navracena svéprávnost, u 2 osob byla svéprávnost plně navracena a zároveň byl ustanoven institut podpůrce, u 47 osob byl ustanoven zástupce členem domácnosti. Tyto statistiky ukazují, že okresní soud v Sokolově je velmi aktivní ve využívání nových nástrojů občanského zákoníku a snaží se rozhodovat i podle principů, na kterých je občanský zákoník založen. Což není zatím bohužel v ČR zcela běžné.

Zkušenosti členů konzultační skupiny

V dalším bodu programu popsal Václav Štrunc krátce činnost konzultační skupiny, která fungovala pod většinu doby realizace projektu v rámci aktivity č. 2. Poskytla prostor pro vzájemné sdílení informací a úhlů pohledu a vznikl zde tvůrčí prostor pro rozvíjení fungování nových přístupů a postupů v kontextu kraje a každé ze zastoupených pozic. Čtyři členové konzultační skupiny si pak připravili krátkou reflexi svého působení v projektu.

Lenka Benešová – vyšší soudní úřednice, Okresní soud Sokolov

Pracuji jako vyšší soudní úřednice na opatrovnickém oddělení u Okresního soudu v Sokolově, konkrétně pracuji na opatrovnickém oddělení. Do projektu Modely podpory pro rozhodování lidí s mentálním postižením jsem vstoupila na základě oslovení Mgr. Štrunce, který tipoval okruh účastníků pro konzultační skupinu a zaměřil se i na náš soud. Zpočátku jsem měla pochyby co od své účasti očekávat. Postupem času mi ale projekt přišel víc a víc zajímavý. Vzhledem k mé pracovní náplni, do které patří agenda o lidi omezené ve svéprávnosti, jsem se rozhodla využít svého členství v projektu k získání zkušeností z jiných zemí. Za trvání projektu došlo v České republice k velké změně v oblasti rekodifikace občanského práva. Na místo původní roztříštěné právní úpravy vstoupil v účinnost od 1. 1. 2014 nový občanský zákoník. Nebylo zřejmé, co od něj můžeme očekávat. Jeho aplikace znamená spoustu nových nároků. Proto bylo pro mě vhodné seznámit se s tím, jak podobné věci řeší v jiných zemích. Společným cílem je zlepšit péči o osoby s mentálním postižením. Jako členka projektu jsem uskutečnila cestu do Kanady, konkrétně do města Vancouver. Zde jsme se mohli seznámit s několika úžasnými lidmi. Jedním z nich byl i prof. Robert Gordon spoluautor Zákona o opatrovnictví. Asistoval s reformami v Britské Kolumbii, Yukonu a jiných částech Kanady. Tento zákon napomáhá osobám s mentálním postižením. Líbil se mi také systém veřejného opatrovnictví. Tím je pomoc osobě, která si sama pomoci nedokáže. U majetku vyšší hodnoty je tato péče potřebná více, neboť se zvyšuje riziko ztráty majetku. Velmi zajímavá mi přišla praxe, kdy ustanovení opatrovníka je jediný úkon, který provádí soud. Veřejný opatrovník péči řeší samostatně, soudy tak nejsou zatěžovány. Byla to velice zajímavá a inspirující cesta, neboť lze očekávat, že právní úprava v ČR bude směřovat k podobnému modelu. Účast v konzultační skupině mi dala jiný pohled na osoby se zdravotním postižením a jsem ráda, že jsem mohla být součástí projektu. Na závěr bych ještě chtěla zmínit, že náš soud eviduje celkem 323 osob zbavených svéprávnosti. Od 1. 1. 2014 probíhají přezkumy svéprávnosti podle nové právní úpravy, kdy bylo přezkoumáno již 150 osob, pouze 37 z nich zůstalo omezených ve svéprávnosti, ostatním byla svéprávnost navrácena ať už úplně, nebo se zástupcem člena domácnosti či s opatrovníkem.

Mgr. Irena Černá – vedoucí oddělení sociálních služeb – odbor sociálních věcí, Město Sokolov

Tento projekt začal v době, kdy přestávala platit stará úprava opatrovnictví a přicházely nové, v našich podmínkách neozkoušené instituty a pro mne osobně to byla výzva být u toho, moci se na tvarování a stavbě „těch“ novinek nějak aktivně podílet. Mít šanci něco ovlivnit a to si myslím, nebyl jen můj osobní cíl, ale i cíl celého projektu. Jsem si jistá, že se to podařilo.

Z projektu jsem si odnesla mnoho odborných informací a zkušeností, ale co se podařilo, bylo vytvořit skupinu lidí, kteří se se stejným zaujetím a na stejné vlně snaží pomáhat lidem s handicapem a snaží se, aby opatrovnictví nebylo nevolnictví, ale důstojný život.

Stáž v Kanadě mi v praxi ukázala, to co jsem si dřív myslela. Kultura společnosti je tam skutečně odlišná, oni mají chuť dávat lidem příležitost se rozvíjet a až, když se něco nepovede, hledají možnosti nápravy. U nás je to naopak, my hledáme rizika ještě dřív, než nastanou a mnohdy nás to právě omezuje v rozvoji. To byla i jedna z otázek na kterou jsme se ptali: „To se nebojíte, že člověk někdo zneužije?“ Odpověď byla rozpačitá a vždy s dovětkem: „A proč by to někdo dělal?“ Samozřejmě, že i

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

v Kanadě v malém procentu případů dojde k nějaké kolizi se zákonem, ale mají mechanismy, kterými účinně a rychle mohou zasáhnout (např. vidí-li bankovní úředník, podivné transakce na účtu člověka pod opatrovnictvím, může zablokovat účet a vše nahlásit na úřad veřejného opatrovníka). Úřad veřejného opatrovníka byl jedním ze silných podnětů a jsem nakloněna tomu, aby podobný úřad v našem právním systému fungoval.

Bc. Marcela Radová - Chráněné bydlení Dolmen, o. p. s.

To, že jsem mohla být členem konzultační skupiny, která v rámci projektu vznikla, mi přineslo spoustu nových a hlavně cenných zkušeností. Naše skupina byla tvořena lidmi z různých profesí, což přinášelo různé pohledy a názory na problematiku opatrovnictví. Měli jsme možnost se vzájemně podělit o zkušenosti, sdílet některé příběhy lidí pod institutem opatrovnictví. Často jsem v nich našla inspiraci pro svou práci a nechyběly ani cenné rady z řad odborníků z oblasti práva. Jsem nesmírně ráda, že jsem mohla poznat lidi jako je Barča, JUDr. Maroš Matiaško a další, jejichž jména si teď nevybavím, ale i více poznat lidi pracující na sociálních odborech úřadů.

Díky projektu a díky setkávání konzultační skupiny jsem pro jednu naši klientku získala právní zastoupení ve věci nepřiměřeného omezení ve svéprávnosti. Neuspěli jsme ani s odvoláním ke Krajskému soudu v Plzni. Nyní se budeme ve spolupráci právě s JUDr. Matiaškem připravovat na dovolání k Nejvyššímu soudu a popřípadě i k Ústavnímu. Klientka byla mimo jiné omezena i v právu uzavřít manželství, a toto právo by lidem se zdravotním postižením nemělo být odpíráno.

Úžasnou zkušeností v projektu pro mě byla stáž ve Švédsku. Kromě toho, že jsem překonala strach z létání, tak jsem poznala zemi, ve které nejsou ústavy a lidé tam mají možnost větší participace na společenském, kulturním životě a mohou žít v přirozeném prostředí. Dává mi to naději, že jednou se bez ústavní péče obejdeme i u nás. Podobné je to tam i s institutem opatrovnictví. Lidé jej tam sice využívají, ale opravdu jen v krajním případě. U nás i přes platnost nového občana a Úmluvu o právech lidí se zdravotním postižením, která je součástí našeho právního řádu, se institutu opatrovnictví stále ještě nadužívá. Lidé jsou omezováni preventivně, tzv. „pro jejich dobro“ a při soudních jednáních jsou jako příklady možného zneužití daného člověka vymyšleny absurdní situace, ve kterých se člověk jen těžko ocitne.

Co mě trochu mrzí, tak to, že projekt končí, metodika je u konce a tak již nebude možné přispět příklady a návody, jak postupovat při soudních jednáních ve věci svéprávnosti, jak se nevzdávat a snažit se lidem pomoci zachovávat jejich práva. Tyto zkušenosti teprve získáváme.

Daniel Lindenberg - DOZP „PATA“ Hazlov

Pracuji jako ředitel DOZP, které je od roku 2011 v procesu transformace. Transformace ve smyslu změny způsobu a místa poskytování sociální služby. Nové služby jsou poskytovány v přirozeném sociálním prostředí a to vyžaduje velké změny v pohledu a přístupu k lidem, kteří byly v minulosti zbaveni svéprávnosti, nebo jsou nyní ve svéprávnosti omezeni.

Změny kladou větší nároky i na samotné uživatele, u kterých dochází ke zvyšování kompetencí, ale zároveň i odpovědnosti za vlastní rozhodování.

Za největší přínos projektu považuji setkání s lidmi, kteří se dlouhodobě zabývají problematikou opatrovnictví a institutem svéprávnosti, jak u nás v ČR, tak v zahraničí. Možnost porovnat přístup a pohledy pracovníků soudů, sociálních pracovníků obcí, zástupců organizací, kteří se zabývají lidskými právy, opatrovníků z rodin, ale i sociálních pracovníků jiných poskytovatelů služeb.

Na zahraniční stáži ve Švédsku, mě zaujal ucelený systém řešení podporovaného rozhodování, ale i náhradního rozhodování, který je legislativně ukotven a má zajištěno systémové financování.

Švédský model využívá v praxi nástroje podporovaného rozhodování, které můžeme dnes uplatňovat i v ČR v souvislosti s novým občanským zákoníkem. Jen je potřeba u nás tyto nástroje více propagovat a využívat.

Toto je podle mého názoru cesta jak dosáhnou toho, aby institut omezení svéprávnosti sloužil svému účelu, tj. přiměřeně k ochraně práv osob kteří to s ohledem na svůj handicap potřebují.

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

Úvodní slovo zahraničního partnera Mental Disability Advocacy Center

Steven Allen

Steven Allen bohužel z pracovních důvodů nestihl připravit svůj příspěvek do termínu vydání sborníku. Uvádíme zde tedy jen krátké shrnutí jeho výstupu.

Ve svém příspěvku pozdravil pan Allen všechny přítomné a poděkoval za pozvání na konferenci. Mental Disability Advocacy Center (MDAC) je organizace zaměřující se na hájení práv zejména osob s mentálním postižením a duševní nemocí. Dlouhodobě působí na tomto poli ve střední a východní Evropě, má ovšem projekty i jinde ve světě. Organizace má sídlo v Maďarsku a také ve Velké Británii. Steven Allen hovořil o důležitosti implementace a zavádění Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením do legislativy a do praxe nejen v České Republice, ale pokud možno na celém světě. Upozornil, že je třeba dodržovat zásady, ke kterým se podpisem Úmluvy Česká republika zavázala. Zatím se bohužel daří implementovat jednotlivé body tohoto dokumentu jen velmi pomalu. Stále se objevují případy zneužívání a zanedbávání, nebo dokonce hrubého porušování základních lidských práv lidí s postižením. Úmluva je přitom dokument, který směřuje k samé podstatě lidských práv jako takových a výslovně uvádí nutnost naplňování všech lidských práv i pro lidi s postižením. Je potřeba více pilotních projektů zavádějících změny systému směřující k podporovanému rozhodování. Od těchto projektů pak postupně přecházet od ojedinělých precedentů k dodržování všech bodů Úmluvy v běžném každodenním životě.

Steven Allen vyzval všechny přítomné ke spolupráci při zajišťování naplňování bodů Úmluvy a řekl, že věří, že pokud budeme spolupracovat, jistě se nám to brzy podaří.

Svéprávnost a opatrovnictví v praxi

Maroš Matiaško – Mental Disability Advocacy Center, AK Matiaško

Advokát Maroš Matiaško si v rámci svého příspěvku připravil informace ze soudní praxe i z každodenní agendy týkající se tématu svéprávnosti, opatrovnictví a jejich alternativ.

Na počátku svého příspěvku hovořil Matiaško o novém postavení institutu svéprávnosti v aktuální legislativě. Nejedná se o pravidlo, nástroj, kterým by se měla řešit situace osob s postižením. Naopak, nový občanský zákoník chápe omezení svéprávnosti jako výjimku, mimořádný zásah do právní osobnosti člověka. Proto také zákon nově stanovil striktní pravidla pro použití tohoto institutu. Musí být vždy naplněna hrozba závažné újmy člověku s postižením, a zároveň splněna podmínka subsidiarity, že situaci nelze řešit jinak, tedy jakýmkoli méně závažným způsobem. Tato kritéria jsou zásadní a každý soud při rozhodování o zásahu do svéprávnosti se s nimi musí vypořádat v rámci soudního rozhodnutí.

Rozhodnutí o omezení je ze své podstaty vždy náročnější na vhodné nastavení rozsahu. Možná proto docházelo v minulosti tak často ke zbavení svéprávnosti. Jaká je ale současná praxe při definování soudních rozhodnutí o omezení svéprávnosti? Pro příklad byla uvedena některá zajímavé soudní rozhodnutí.

V prvním z nich soud omezil osobu tak, že není způsobilá (mimo dalšího) žádat o sociální dávky. Soud dále osobu omezil v právu uzavřít manželství, ve způsobilosti popírat a určit otcovství, osvojit dítě včetně udělení souhlasu k osvojení. Osoba dále není způsobilá k rozhodování o přijetí a odmítnutí zdravotních služeb, hrozí-li jí závažná újma. Takto zásadní omezení významně negativně ovlivňuje právní osobnosti člověka se zdravotním postižením a z povahy věci jen těžko může vést k většímu zapojení do společnosti.

V druhém z rozhodnutí advokát poukázal na případ, kdy soud omezil osobu ve svéprávnosti tak, že není způsobilá k právním úkonům a jednáním mj., jímž dochází k uzavření sňatku, osvojení dítěte a péče o ně, jímž je realizováno aktivní a pasivní volební právo, jímž dochází k přijímání a odmítání poskytování zdravotních služeb, jímž dochází k realizaci práva na sociální služby a příspěvek na péči. Jak je tedy možno shledat, mnoho oblastí je v rozhodnutí vymezeno z důvodů až absurdního strachu z toho, že by posuzovaná osoba mohla sebe svým jednáním ohrozit. V mnoha případech navíc soud rozhodl zcela proti smyslu právní úpravy dotýkající se konkrétní oblasti – např. v rozporu s principy zákona o sociálních službách, s pravidly zákona o zdravotních službách, pochopitelně i v rozporu s Úmluvou OSN o právech osob se zdravotním postižením.

Podobě tomu tak bylo i ve třetím případě, kdy soud rozhodl dokonce tak, že osoba je schopna jednat v pracovněprávních vztazích s předchozím souhlasem opatrovníka. Není dále schopna vypovídat a měnit podmínky smlouvy k užívání bytu na adrese XX (chráněné bydlení). Není schopna ani uzavřít manželství, není schopna rozhodovat o zásahu do své tělesné a duševní integrity a je schopna nakládat s částkou 500 Kč na týden, ale jen pro jednoduché finanční záležitosti. I z tohoto rozhodnutí je tedy patrná snaha obsáhnout všechny oblasti života, při kterých by mohlo dojít k jakémukoli ohrožení osoby, a tzv. pro jistotu je „zabezpečit“ bez ohledu na práva osoby s postižením.

V dalších rozhodnutích se pak objevuje výslovné prolomení práva na procesní způsobilost vyplývající z titulu omezení (a nikoli zbavení svéprávnosti). Soud rozhodl o tom, že osoba není schopna samostatně jednat s orgány a úřady. Je pak skutečně otázkou, jaký je rozdíl mezi zbavením a omezením svéprávnosti.

Následně byly uvedeny vybrané právní předpisy a upozorněno na zásahy, které dle zákona umožňuje současná právní úprava, zejména u práva na volební právo nebo práva na uzavření manželství. Tyto normy obsahují neústavní zmocnění pro omezení svéprávnosti. Podobně pak dochází k problematické praxi při rozhodování o omezení svéprávnosti v oblasti rozhodování o zdravotní péči, když právní úprava je již obsažena v zákoně o zdravotních službách ve spojení s novým občanským zákoníkem. Taktéž pak v rozhodování o sociální péči, bez ohledu na zákon o sociálních službách.

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Otázka, která se nabízí, je, co se tímto negativním jevem dá dělat. Hlavní pravidlo je nebýt pasivní, nepodléhat tomu, že rozhodnutí nelze změnit. Vždy je možnost se soudit, podat odvolání, nebo jít ještě výše. Zároveň, vždy lze požadovat po příslušných orgánech potřebnou legislativní změnu. Základem je ale nepochybně kvalitní vzdělání soudců, a to nejen v oblasti práva, ale také v tom, jak vypadá život osob se zdravotním postižením, co jsou to práva osob se zdravotním postižením a jak jsou naplňována a jak jsou naopak porušována.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Stručné představení modelu podporovaného rozhodování a opatrovnictví v Britské Kolumbii – inspirace pro ČR.

Mgr. Romana Trutnovská a Mgr. Barbora Rittichová

Romana Trutnovská představila v rámci svého příspěvku situaci v Kanadské provincii Britská Kolumbie. Drobně ji při výkladu doplnila Barbora Rittichová. V rámci projektu proběhla jedna ze stáží právě v této zemi. Stáže se účastnili odborníci z projektu zastupující různé subjekty. Díky tomu bylo možné zjistit maximum informací nejen o legislativě, ale také o každodenní praxi úřadů, sociálních služeb, činnosti rodičů dětí s postižením i dalších.

V Britské Kolumbii je možno se setkat s propracovaným systémem opatrovnictví, a to nejen soukromého, ale zejména veřejného. Díky stáži bylo umožněno udělat rozhovory i například s vedoucí úřadu zastupující sekci pro záležitosti zletilých osob, díky které jsme zjistili množství detailů o činnosti daného úřadu. Nejprve je však vhodné uvést pravidla, která jsou pro opatrovnictví zásadní. Opatrovnictví se zásahem do způsobilosti k právním úkonům je vždy prostředkem krajním a vždy musí předcházet rozhodování o tom, zda nelze využít jiných prostředků k řešení podpory a pomoci osobě s postižením než právě tento. V Britské Kolumbii mají v praxi dosti uplatňované dělení opatrovníků na opatrovníky pro osobní záležitosti či zdravotní záležitosti (tedy například o vhodném výběru sociální služby, zájmových aktivit, obecně denních potřeb atd.) a opatrovníka pro správu jmění. Ten se pak zabývá skutečně otázkami financí a majetku. Bohužel, v rámci tohoto příspěvku nebylo možné pohovořit o všech detailech tamního systému, proto se řečnice soustředily na nejpodstatnější a pro ně nejzajímavější prvky.

V souvislosti s řešením otázky způsobilosti k právním úkonům je třeba říci, že kdokoli může požádat soud o to, aby vyslovil, že osoba je nezpůsobilá rozhodovat o určitých záležitostech a případně i požádat o to, aby byl ustanoven opatrovníkem (typicky u osob blízkých člověku s postižením). V případě řízení o ustanovení se, podobně jako v Čechách, řeší, zda je žadatel o opatrovnictví dostatečně schopen funkci vykonávat. Nasnadě je nepochybně otázka, kdo vlastně může být opatrovníkem. Tím lze ustanovit jak fyzické osoby, tak tzv. Úřad veřejného opatrovníka a správce, tak i zvláštní osoby, které se zabývají správou (zejména svěřenským). K výše uvedenému je třeba ještě dodat, že i sama osoba – opatrovanec, má možnost si do budoucna zvolit svého opatrovníka, a to za pomoci tamního předběžného prohlášení (podobné českému předběžnému prohlášení). Forma je přitom obdobná jako u závěti a stejně jako v ČR, ani v Britské Kolumbii samotný návrh osoby s postižením na to, kdo by měl být jejím opatrovníkem, nezavazuje osobu se opatrovníkem stát – vždy je třeba její aktuální prohlášení o tom, že s ustanovením do funkce souhlasí.

Mimo opatrovnictví dlouhodobého, v určitých (většinou širokých) oblastech pravomoci je možno využít i opatrovníka pro určitou záležitost, například pro jedno rozhodnutí o konkrétním zdravotním zákroku v případě, že osoba sama není schopna relevantně udělit souhlas s daným úkonem. Z podstaty věci pak výkon funkce zaniká při vyřízení daného úkonu.

Velmi zajímavým zážitkem pro všechny členy konzultační skupiny bylo jednání na Úřadě veřejného opatrovníka. Tento úřad, pod který ovšem spadá i agenda péče o děti mladší 19 let (podobající se českému OSPOD) a další menší agendy (např. věci nezvěstných, nezbytné záležitosti po zemřelých, není-li pozůstalých a další), je vysoce organizovaný s propracovanou vnitřní strukturou. Pro účely projektu jsme se zabývali oddělením pro záležitosti zletilých osob. Zajímavé je, že toto oddělení může být ustanoveno jak veřejným opatrovníkem, tak úřad zároveň (ve zvláštní sekci) provádí kontrolu opatrovníků. Veřejným opatrovníkem je úřad soudem ustanoven zejména pro případy osob, které mají vysoký majetek z důvodu obavy o jeho řádnou správu a možného zneužití. Správa majetku u ostatních osob je ponechávána nejčastěji na opatrovnících soukromých.

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST

www.esfcr.cz

Mimo funkci výkonu opatrovnictví plní tamní úřad množství významných funkcí. Především může být prvním kontaktním místem, kde se osoby, které chtějí řešit např. situaci člena své rodiny, formy jeho pomoci a podpory, mohou dozvědět vše potřebné. Množství kvalitních materiálů o této problematice je umístěno na stránkách Úřadu, od minimální informace typu leták až po mnohastránkové brožury, dobře shrnující informace o jednotlivých právních institutech, vzájemně je srovnávající a upozorňující na jejich pozitiva pro praxi. Osoby tak mohou získat velmi kvalitní informace právě díky těmto materiálům.

Neméně důležitá je jeho funkce kontrolní. Netýká se jen osob pod opatrovnictvím, ale obecně zneužívání institutů sloužících pro podporu a pomoc osobám, které ji potřebují. Zároveň legislativa Britské Kolumbie obsahuje i nástroj pro rychlou pomoc v situaci vážného ohrožení financí či majetku, případně i dalších práv osoby – rychlé předběžné opatření. Jeho prostřednictvím lze dosáhnout situace, kdy účet opatrovance je dočasně tzv. zmražen a opatrovník, případně jiný zástupce s ním nemůže manipulovat. Tato blokáce trvá až po dobu 90 dnů. Během této doby dochází k vyšetřování správy majetku, zda se jednalo o řádný výkon funkce či naopak.

V Britské Kolumbii nás také zaujal přístup instituce při řešení složitějších případů. Za těchto okolností je využívána metoda case managementu, kdy spolu se sociálními pracovníky úřadu spolupracující i právníci a finanční poradci, kteří dbají o to, aby byl případ zdárně a ku prospěchu klienta vyřešen. Tento přístup lze jistě shledat velmi vhodným pro použití i v ČR.

V Britské Kolumbii mají velmi rozšířené nástroje podporovaného rozhodování. Na počátku je nepochybně potřeba zmínit principy tohoto přístupu. Jak Styan, se kterým jsme měli možnost se při naší návštěvě setkat, uvádí, že podporované rozhodování vyžaduje kulturní změnu a nástroje, které vycházejí z lidí... V rámci principů lze hovořit zejména o těchto:

- Všichni lidé jsou schopni se samostatně rozhodovat, a tudíž jsou i způsobilí k právním úkonům.
- Kdo tvrdí o někom opak, musí své tvrzení dokázat.
- Způsobilost člověka definují nejlépe důvěrné vztahy s jeho okolím.
- Nejlepší ochranou před zneužitím je co nejvíce kvalitních vztahů mezi lidmi.
- Nejhorší důsledek zdravotního postižení je izolace.
- Pro lidi (s postižením i bez) je nejdůležitější uznání a ocenění vlastní jedinečnosti ostatními.
- Podpora při rozhodování je založena na správném procesu podpory, ten je důležitější než správnost samotného rozhodnutí.

Velmi významným nástrojem, pomocí něhož je realizováno podporované rozhodování v mnoha rodinách, je dohoda o reprezentaci. Zajímavým byl proces, kterým se dospělo k zavedení a využívání toho nástroje. Velkými propagátory dohody byli totiž rodiče osob se zdravotním postižením. Právě ti na počátku potřebovali vhodný prostředek k tomu, aby mohli v určitých situacích právně jednat za osobu s postižením, zároveň však nechtěli zasahovat do právní osobnosti jejich dětí. Dohoda se přitom uzavírá tak, že osoba s postižením si smluví se svým reprezentantem, aby ji v určitých, zákonem stanovených situacích, mohl zastupovat, ale také podporovat při vytváření jejího rozhodnutí. Zákon o této dohodě pak detailně vymezuje, jaké mohou být maximální pravomoci tohoto zástupce. Byť legislativa nestanoví žádný limit pro ty, kdo by mohli dohodu uzavřít, popisuje, jaké faktory musí být naplněny proto, aby bylo možné její uzavření (vztah důvěry, povědomost o tom, že reprezentant bude rozhodovat v některých záležitostech osoby s postižením, schopnost vyjádřit pozitivní a negativní postoj k věci apod.). Dohoda je využívána pro široké spektrum situací, používají ji osoby s mentálním postižením, senioři, osoby trpící stařeckou demencí apod. Navíc, osoba může mít i více reprezentantů.

V rámci dohody jsou stanovené určité role osob, které se na daném úkonu, či spíše procesu podporovaného rozhodování podílí. Primárně jde o reprezentanta, který osobu v určitých záležitostech může zastupovat, základem je ale vždy přání a vůle osoby s postižením. Na

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚŠTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST

www.esfcr.cz

reprezentanta nejsou kladeny přílišné požadavky, platí ale, že se nesmí jednat o osobu, která je placeným pracovníkem, který by poskytoval osobě s postižením služby (typicky sociální) za úplatu. K povinnostem reprezentanta patří vedení záznamů o jeho činnosti, forma přitom není výslovně stanovena. Bližší pravidla o jeho povinnostech a pravomocích určuje zmíněný zákon. Další rolí je pak tzv. alternativní reprezentant. To je osoba, která nastupuje do role reprezentanta ve chvíli, kdy z určitých, zákonem stanovených důvodů není původní reprezentant schopen svoji funkci nadále plnit. Poslední z rolí má tzv. monitor. Je to ten, který má právo kontrolovat, zda podpora skutečně probíhá tak, jak má, zda nedochází ke zneužívání. Má tedy právo mluvit s osobou s postižením o samotě, vyžádat si dokumenty apod. Monitorem přitom může být kdokoli, dokonce i osoba, která je v příbuzenském vztahu s reprezentantem.

V rámci návštěvy jsme měli skvělou příležitost setkat se s pracovníky organizace Nidus. Ta se zabývá právě problematikou dohod o reprezentaci, prací přímo s osobami s postižením a jejich rodinami. Sama organizace vede nezávislý registr dohod. Sama osoba s postižením pak rozhoduje o tom, která část dohody má být komu přístupná. Obecně ovšem není stanovena povinnost dohodu registrovat. Mezi její aktivity patří i školení o dohodě o reprezentaci např. pro banky, lékaře a jiné subjekty.

Vzhledem k našemu systému opatrovnictví a svéprávnosti bylo v Nidusu položeno mnoho dotazů na téma zneužití osoby, která využívá dohodu o reprezentaci. Základní pojistkou proti zneužití je monitor, možnost nahlášení případného zneužití dohody kýmkoli, fakt že osoba sama není omezena ve způsobilosti k právním úkonům, ale i aktivní občanská společnost (zajímavostí bylo, že například největší počet hlášení na zneužívání financí ze strany ať reprezentantů či opatrovníků bylo hlášeno ze stran pracovníků bank). Případná stížnost na reprezentanta se může podat alternativnímu reprezentantovi, monitorovi, organizaci Nidusu a dalším vybraným organizacím nebo Úřadu veřejného opatrovníka. Ovšem 85% případů je řešeno s monitorem a zjišťuje se, zda je možné situaci řešit na úrovni komunity. Pokud se jedná o spor mezi reprezentantem a náhradním reprezentantem, je osloven k vyjádření přímo člověk s postižením. Je vždy snaha zapojit do řešení konfliktu více osob a tím přispět k nejlepšímu nalezení vhodného řešení. Pokud problém v jednání reprezentanta nebo v jeho vztahu s tím, koho reprezentuje, přetrvává, lze ho odvolat a náhradní reprezentant nastoupí do jeho funkce.

V rámci poskytnutí informací o zahraničním systému nelze opominout tzv. individuální plánování pro život. Týká se především budování vztahů v komunitě a je základním předpokladem k osamostatňování člověka. V Britské Kolumbii mají organizace, které se zabývají plánováním života. Učí klienty svých služeb (zejména členy rodiny osoby s postižením) jak rozvíjet síť vztahů, vytvářet mapy vztahů, jakých zdrojů mohou využívat, ale nevyhledávají a nezprostředkovávají vztahy za ně. Zajímavým subjektem, který pomáhá při životním plánování, jsou tzv. Microboardy (dále jen MB). Jedná se o malou organizaci o několika členech, minimálně 5, ale často maximálně 10 osob, která je seskupena kolem osoby s postižením. Tyto organizace vznikly původně kvůli zajištění individuálního financování dávek pro osobu s postižením (jednalo se o povinný mezičlánek mezi osobou s postižením a určitým zdrojem financí). Aktuální MB pomáhají při vhodném nastavení různých služeb pro osobu s postižením a realizaci některých rozhodnutí. V dnešní době lidé vytvářejí a registrují MB také proto, aby potvrdili svůj status a mohli sdílet zkušenosti s ostatními osobami z MB. MB pomáhá vytvořit identitu, identitu obhájce, někoho, kdo hájí práva a potřeby člověka. Většinou jsou základem rodinné vazby. Spojují se lidé, kteří mají společný cíl. Jak nám sdělila matka osoby s postižením, mezi hlavní výhody MB patří možnost lidí z MB, kteří znají potřeby člověka, jednat přímo s vládou, zároveň zjišťovat potřeby člověka a žádat o peníze na jejich zajištění, zaměstnávat lidi, kteří poskytují člověku služby, zajišťovat pro člověka služby a financování jeho dalších potřeb. Do MB je možné přizvat i další lidi, využívat i dobrovolníky a s jejich pomocí budovat síť vztahů pro člověka. Členem MB může být také reprezentant, alternativní reprezentant a monitor, nesmí tam být nikdo z těch, kteří poskytují člověku služby (např. ani zástupce „sdíleného bydlení“).

S funkcí MB velmi souvisí organizace Vela. Ta se zaměřuje se především na podporu MB, učí, jak zajišťovat kontakty, ale sama je nevytváří. Na setkání zvou např. učitele, bývalé soc. pracovníky, kteří

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

člověka znají. Také zprostředkovávají kontakty mezi jednotlivými MB, učí plánovat cíle, kterých chce MB v zájmu člověka dosáhnout a vede seznam MB.

Agentura pro životní plánování PLAN síťuje lidi kolem člověka s postižením, zaměřuje se zejména na osamělé osoby. Zároveň lobuje za práva lidí s postižením a jejich rodiny. Taktéž nabízí funkci tzv. konektora – komunitního propojovatele. Ten je zprostředkovatelem sociální sítě pro člověka, tedy přirozeným spojovatelem lidí. Jedná se přitom o placenou práci. V rámci svých služeb nabízí i vytvoření Plánu budoucnosti o tom, jak by měla vypadat sociální síť kolem člověka. Důležité je dodat, že službu si lidé s postižením platí. Pokud nemají ostatečný příjem, existuje fond, kterým agentura disponuje a službu z něho za člověka uhradí.

Švédský model podporovaného rozhodování a opatrovnictví a současné trendy - inspirace pro ČR.

Jur. Dr, LL.D. Torbjorn Odlöw – University of Gothenburg

Česká verze

Švédská legislativa v oblasti opatrovnictví – stručný popis

Pro formalizované rozhodování s podporou existují dvě opatření: **god man** (*dobrý* nebo *spravedlivý muž*; mentor) a **förvaltare** (administrátor). Celkové zbavení svéprávnosti bylo ve Švédsku zrušeno v roce 1989.

Mentorství (godmanskap)

Podmínkou pro zřízení mentorství je rozhodnutí místního soudu, že osoba „O“ i) není schopna řídit nebo potřebuje pomoc s řízením vlastních záležitostí ii) vzhledem ke zdravotnímu nebo podobnému stavu a iii) že tato potřeba nemůže být naplněna žádným jiným, méně intruzivním opatřením. Další podmínkou je, vzhledem k tomu, že mentorství je dobrovolná instituce, aby „O“ s opatřením souhlasila, pokud není získání jejího názoru nemožné vzhledem k jejímu stavu.

Mentor může, ale nemusí být jmenován z řad příbuzných nebo přátel „O“. V některých případech se pro monitorování zájmů „O“ považuje za vhodnější volbu mentor bez jakéhokoli předchozího vztahu k „O“. Mentorství je klíčovým opatřením, pokud „O“ potřebuje formalizovanou podporu v rozhodování a mentor je primárně (v ideálním případě) považován za asistenta – „O“ musí souhlasit s právními úkony, jež mentor vykonává, pokud není nemožné takový souhlas získat vzhledem ke zdravotnímu stavu „O“ nebo v případě, že se daný úkon týká každodenních transakcí v domácnosti. Opatření nemá žádný vliv na právní způsobilost jako takovou. „O“ si ponechává své právo vstupovat do právních úkonů. Ve vztahu k určitým právním aktům musí mentor získat svolení Vrchního opatrovníka (*Chief Guardian*), (např. k nákupu/prodeji nemovitosti, nákupu akcií apod.) Volební právo „O“ zůstává nedotčeno.

O zavedení tohoto opatření rozhoduje okresní soud. Soud musí vhodně zvolit mentora s ohledem na potřeby „O“ (podle zásady nejméně intruzivního opatření). Mentorova sféra zodpovědnosti může zahrnovat ekonomické a finanční záležitosti i otázky související s právy a osobními záležitostmi, jako jsou např. bydliště, lékařská péče atd. Vrchní opatrovník zodpovídá za rozhodnutí nahradit mentora, pokud je to třeba.

Administrátorství (förvaltarskap)

Požadavky pro zřízení administrátorství jsou i) „O“ se považuje za neschopného/neschopnou řídit své záležitosti (ačkoli se nejedná o případ formálně uznané neschopnosti jako takové), ii) vzhledem ke zdravotnímu nebo podobnému stavu a iii) že potřeby „O“ nemohou být uspokojeny méně intruzivním opatřením nebo jmenováním mentora.

Administrátor může, ale nemusí být jmenován z řad příbuzných nebo přátel „O“. Zásadní rozdíl mezi mentorem a administrátorem spočívá v tom, že v druhém případě je „O“ zbaven/a práva zastupovat se v případě, že daná záležitost spadá do kompetence administrátora.

Jmenování administrátora je opatření poslední instance - soud k takovému opatření nesmí přistoupit, pokud potřeby „O“ mohou být naplněny méně intruzivním opatřením, včetně jmenování mentora. Opatření musí být uzpůsobeno individuálním potřebám „O“. Ke jmenování administrátora není třeba souhlasu „O“ a administrátor nepotřebuje souhlas „O“ k vykonávání právních úkonů v jeho prospěch, administrátor však musí získat povolení Vrchního opatrovníka ve vztahu k určitým úkonům, podobně jako je tomu u mentora. Právo „O“ volit a oženit/vdát se zůstává nedotčeno, stejně jako nakládat se svým platem, pokud je zaměstnán/a (což není obvyklé).

Vzhledem k tomu, že administrátorství je koercitivní prostředek, „O“ má právo na bezplatné právní zastupování v soudním řízení, které o zřízení tohoto opatření rozhoduje.

Supervize atd.

Zmocněnec (tj. mentor /administrátor) má nárok na finanční odměnu, ovšem poměrně skromnou, obvykle kolem 10 - 15 tisíc švédských korun (cca 1000 – 1600 Euro) ročně. Tato činnost je obecně vnímána jako nezisková. V obtížných případech může být odměna výrazně zvýšena. Pokud je příjem „O“ nižší než 2,6 x pba (price base amount = výše cenového základu) – tj. cca 118 000 švédských korun v roce 2015 (cca 12 700 Euro) – tuto odměnu vyplácí obec.

Zmocněnci jsou pod dohledem obecního Vrchního opatrovníka (överförmyndare) a jednou do roka musí odevzdat zprávu. Nesou zodpovědnost za škodu způsobenou ať záměrným či nezáměrným nesprávným spravováním záležitostí „O“. Administrátor a mentor mají právo být zproštěni svého úkolu a pokud se nenajde žádná náhrada, opatření se ruší.

Legislativa potřebuje reformu

Legislativa potřebuje určitou reformu, aby odpovídala standardům Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD); třebaže v duchu zákona, alespoň co se týče zavádění určitých opatření, je docela spravedlivá. Přestože má mentor být asistentem, může více méně plně kontrolovat záležitosti svého svěřence. Způsob, jakým je právně upravena povinnost Vrchního opatrovníka vykonávat supervizi (audit) zmocněncovi činnosti, nepodporuje rozhodování s podporou, spíše naopak. Nedostatek financování pro Vrchní opatrovníky v kombinaci se starou legislativou komplikuje možnost supervize; v médiích se objevuje stále více případů významného zanedbání nebo dokonce zlovolného vykonávání činnosti ze stran zmocněnců.

Zúčastněné strany, akademická obec a média požadují obecnou revizi dané legislativy, politici k ní zatím ovšem neprojevují větší ochotu.

Swedish model of supported decision making and guardianship and current trends – inspiration for Czech Republic

Jur. Dr, LL.D. Torbjorn Odlöw – University of Gothenburg

English version

Swedish Guardianship Legislation – Short description

There are two measures available regarding formalized decision-making assistance: **god man** (*good* or *fair man*; mentor) and **förvaltare** (administrator). Plenary guardianship was abolished in Sweden in 1989.

Mentorship (godmanskap)

Requirements for establishing a mentorship is that a district court determines that the person “P” i) are unable or in need of help to manage his/her own affairs, ii) due to a medical or similar condition, and iii) that the need cannot be satisfied by a less intrusive measure. Another requirement is due to the fact that mentorship is a voluntary measure – “P” must consent to the arrangement unless “P”’s condition makes obtaining his/her opinion impossible.

The mentor can, but must not, be appointed among “P”’s relatives or friends. In some cases a mentor with no previous relation to “P” is considered better suited to monitor “P”’s interests. Mentorship is the key measure in case “P” is in need of formalized decision-making assistance and the mentor is primarily (ideally) considered as an assistant – “P” must consent to the legal acts the mentor performs unless such consent is impossible to obtain due to “P”’s health condition or in case the act concerns day-to-day household transactions. The measure has no influence on legal capacity *per se*. “P” retains his/her right to enter into legal acts. In relation to certain legal acts the mentor

must obtain permission from the Chief Guardian (e.g. buying/selling real property, buying shares etc.).
"P":s right to vote is unaffected

It is a district court that makes the decision to establish the measure. The court must tailor the mentors assignment in accordance with "P":s needs (principle of least intrusive measure). The assignment may include economic and financial matters as well as matters pertaining to legal rights and personal matters such as residence, medical care etc. The Chief Guardian is responsible for a decision to replace a mentor

Administratorship (förvaltarekap)

Requirements for establishing an administratorship is: i) that "P" are considered (although not a formal decision of incapacity *per se*) unable to manage his/her own affairs, ii) due to a medical or similar condition, and iii) that "P":s need cannot be satisfied by a less intrusive measure or by the appointment of a mentor.

The administrator can, but must not, be appointed among "P":s relatives or friends. The major difference between a mentor and an administrator is that "P" in the latter case is deprived of the right to represent his-/herself insofar the matter at hand is within the administrators assignment

The appointment of an administrator is a last resort measure – the court is prohibited to establish the measure if "P":s needs can be met with a less intrusive measure, including the appointment of a mentorship. The measure must be tailored in accordance with "P":s needs. "P":s consent is not required in order to appoint an administrator and the administrator does not need "P":s consent to perform legal acts on "P":s behalf, however the administrator need to obtain the Chief Guardians permission in relation to certain acts, same as in the case of a mentor. "P" retains the right to vote and marry and, as a main rule, the right to dispose of salary in case she/he are employed (generally that is not the case)

Since administratorship is a coercive measure, "P" has the right to cost-free legal representation in the court case concerning the establishment of the measure

Supervision etc.

A trustee (i.e. a mentor/administrator) is entitled to a fee, although quite modest, usually around 10 000 SEK-15 000 SEK (about 1000-1600 €) per year. The assignment is generally thought of as non-profit assignment. In difficult cases the fee can be set considerably higher. If "P":s income is below 2,65 x pba (price base amount) – i.e. appr. 118 000 SEK for 2015 (about 12 700 €) – the fee is paid by the municipality.

Trustees stands under supervision of the municipal Chief Guardian (överförmyndare) and must submit reports annually. Trustees are liable for damages due to wilful or negligent management of "P":s affairs

An administrator and a GM have the right to be relieved of the assignment and if no replacement can be found the measure is to be withdrawn.

The legislation is in need of reformation

The legislation is in need of some reformation to meet the standards of UN CRPD albeit the spirit of the law – at least with regards to the establishment of a certain measure – is quite fair. Although the mentor is supposed to be an assistant, they can take more or less full control over their wards affairs; the way the chief guardians' duty to supervise (audit) the trustees' management is legally constructed does not facilitate supported decision-making, rather the opposite. Lack of funding for Chief Guardians in combination with old legislation hampers their possibility to supervise; more and more cases of severely negligent and even malicious management are reported in media

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Stakeholders, academia and media have demanded a general revision of the legislation; politicians seem somewhat reluctant though. Současná situace v Maďarsku, nový občanský zákoník a nové nástroje v praxi - inspirace pro ČR.

Ve starých kolejích – právní způsobilost a lidská práva osob s postižením v Maďarsku (ústní prezentace)

Tamás Verdés

Česká verze

Maďarské unie občanských svobod

Na úvod bych Vám rád vyprávěl příběh z mé práce, který ilustruje, jak opatrovnictví formuje život osob s postižením v Maďarsku. Za druhé se pokusím Vám ukázat, jak hluboce je opatrovnictví zakořeněno v maďarské společnosti. Za třetí přiblížím „velkou změnu“, která v Maďarsku nastala po přijetí nové Ústavy a Občanského zákoníku, a vysvětlím, jak se odrazila v otázkách právní způsobilosti a politických práv osob v režimu opatrovnictví.

Před dvěma měsíci někdo telefonoval. Byl to mladý muž z malé vesnice poblíž Budapešti a prosil mě o pomoc. Trpěl progresivní svalovou dystofií a žil sám se svou matkou. Matka onemocněla a on potřeboval někoho, kdo by se o něj staral. Navštívil rodinného lékaře a požádal ho o podporu při získávání domácího osobního asistenta na základě maďarského sociálního zákona. Místo, aby mu pomohl, informoval lékař o případu opatrovnický úřad a požádal o ustanovení opatrovnictví, aby mohl být mladík následně umístěn do ústavu. Následoval další telefonát: volala mi mladá žena zavřená ve starém zámku kdesi na severu Maďarska. Měla epilepsii a její rodina se o ni nemohla starat. Její situaci ještě ztížila láska: zamilovala se do někoho, koho její rodina odmítala. Aby vztah ukončila, umístila ji rodina do ústavu a do opatrovnictví. A další volající: mladá žena s mentálním postižením, těhotná. Žila dlouhodobě v ústavu a nežívala antikoncepci, protože si přála mít děti. Někoho milovala a otěhotněla s ním. Ústav ji chtěl donutit k interrupci. Ona ale chtěla založit rodinu a žít normální život. Vzhledem k maďarským předpisům v oblasti právní způsobilosti měl její opatrovník právo pověřit nemocnici ukončením těhotenství. Tyto příběhy jsou pro opatrovnictví typické.

Maďarsko a opatrovnická legislativa

Maďarské zákonodárství v oblasti opatrovnictví je velmi konzervativní. Maďarské úřady ochotně umísťují do opatrovnictví osoby s vážnými sociálními problémy. Opatrovnictví je pravidlem, ne výjimkou. Když se podíváte na údaje z jiných evropských zemí [1], zjistíte, že Maďarsko používá restriktce častěji než ostatní.

Časová osa [2] odráží dlouhodobý trend. Po roce 1989 počet osob v opatrovnictví trvale vzrůstal a do dneška se téměř zdvojnásobil. Většina z nich je umístěna pod plné opatrovnictví [3]. V dnešní době je v opatrovnictví více než 55 tisíc osob, většina z nich s psychosociálním a intelektuálním postižením. Mnoho lidí v opatrovnictví trpí demencí, mnoho jich je bez domova a někteří jsou drogově závislí. Je těžké zbavit se dojmu, že většina z nich žije až za okrajem společnosti. Jak ukazují výzkumy v Maďarsku, osoby v opatrovnictví nemají téměř žádné sociální vztahy, kterým by mohly důvěřovat, a většina z nich nemá, kam jít. To by mohlo být jedno z možných vysvětlení skutečnosti, že 50 procent [4] obyvatel ústavů dlouhodobé péče pro postižené je v režimu opatrovnictví. A to je zásadní. Opatrovnictví je nejvýznamnější nástroj k donucení lidí, aby opustili svou původní komunitu a žili v institucích na venkově. Například [5], pokud někdo s intelektuálním postižením v Budapešti potřebuje sociální bydlení, je velmi pravděpodobné, že se bude muset přestěhovat do nějakého starého zámku poblíž rakouských hranic. Většina lidí to odmítne, načež je stanoveno opatrovnictví, a jsou odvezeni do ústavu. Detence není možná, aniž by bylo nejprve zřízeno opatrovnictví. Proto by

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

bývalo bylo velmi významné, kdyby maďarská vláda změnila systém. Doufalo se, že zavedení nového Občanského zákoníku situaci změní. Ale, jak ukázu, nepodařilo se to.

Nová legislativa je v podstatě stejná jako stará.

Starý zákon obsahoval jak částečné tak plné opatrovnictví, neexistoval institut dříve vyslovených přání a podporované rozhodování také nebylo zmíněno. Občanská společnost a mezinárodní organizace jako např. UN CRPD (Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením) [6] požadovaly po maďarské vládě, aby ustoupila od opatrovnictví, protože vycházelo ze zastaralého přístupu náhradního rozhodování. Jak postupovaly přípravy nového Občanského zákoníku, pochopili jsme, že vláda roku 2010 chtěla systém zachovat. Zdráhala se pochopit, co od ní občanská společnost a mezinárodní organizace na ochranu lidských práv požadují. Nový maďarský Občanský zákoník vstoupil v platnost 15. 3. 2014.

Nový zákon zavedl dvě úrovně restrikce: částečné a plné omezení právní způsobilosti. Nová označení zní „částečné omezení právní způsobilosti“ a „plné omezení právní způsobilosti“. Tyto dvě roviny omezení právní způsobilosti odpovídají plnému a částečnému opatrovnictví. V případě částečného omezení právní způsobilosti musí soud rozhodnout, ve kterých oblastech nesmí osoba činit vlastní rozhodnutí. V případě plného omezení právní způsobilosti jsou veškeré činnosti delegovány na opatrovníka. Nabízí se tedy otázka, jaký je rozdíl mezi starou a novou právní úpravou. Spočívá především v označení. Ale existují i další rozdíly. Původní zákon nevyžadoval revizi soudního rozhodnutí. A opatrovnictví mohlo být celoživotní. Podle nového zákona může být rozhodnutí soudu revidováno až po dobu 5 let v případě částečného, a až po dobu 10 let v případě plného omezení právní způsobilosti. Pro osoby s ustanoveným opatrovnictvím to mimo jiné znamená nekonečné čekání. Další rozdíl: zatímco původní zákon poskytoval indikativní seznam oblastí života, kde by měla být způsobilost omezena, nový zákon tak nečiní. To umožňuje soudům větší flexibilitu v uzpůsobování rozhodnutí specifické situaci konkrétní osoby. Nicméně, celkově vzato, Občanský zákoník zachovává starý režim opatrovnictví.

Ve sféře politických práv došlo k určitému pokroku. Jak víte, opatrovnictví může být spojeno s omezením politických práv. Před rokem 2010 upírala maďarská Ústava právo volit a být volen každému bez individuálního posouzení. V roce 2010 Evropský soud pro lidská práva tuto praxi odsoudil v případě Kiss vs. Maďarsko. Pak v roce 2012 vstoupila v platnost nová Ústava. Podle ní by způsobilost volit měla být posouzena soudem v okamžiku, kdy někomu stanovuje opatrovnictví. I toto opatření je ještě v rozporu s CRPD, jak bylo rozhodnuto v případě Budjusó vs. Maďarsko. Právo volit nemá být omezováno na základě postižení.

Ale v posledních dvou letech jsme přeci jen byli svědky velmi pomalého nárůstu uznání práva volit a být volen. Viz obrázek [7], v r. 2013 si téměř 20 procent z osob v opatrovnictví zachovalo volební právo. To je jednoznačný pokrok v oblasti politických práv osob s postižením.

Ale došlo ke dvěma významným, progresivním změnám: zavedení rozhodování s podporou

Maďarská verze podporovaného rozhodování je janusovská – dvou tváří, plná rozporů. **Za prvé**, mají na ni nárok pouze osoby se středním stupněm postižení. Osoby s intelektuálním postižením, silným a kombinovaným postižením nebo se silnou komunikační poruchou jsou z ní vyloučeny. **Za druhé**, za jmenování podpůrné osoby zodpovídají výhradně opatrovníci a vztah mezi podpůrnou osobou a uživatelem služby je kontrolován opatrovníkem. Maďarský systém opatrovnictví je velmi byrokratický. A tento typ byrokracie se přenesl i do rozhodování s podporou. **Za třetí**, existuje ještě jedna podobnost mezi opatrovnictvím a rozhodováním s podporou: podle nového zákona mohou být podpůrné osoby vybírány z řad zaměstnanců opatrovnické instituce (profesionální podpůrné osoby), z rodiny nebo mezi přáteli. V případě profesionálů může každá podpůrná osoba podporovat až 45 lidí s postižením. Toto opatření může institut rozhodování s podporou odosobnit a znemožnit vznik opravdového podpůrného vztahu založeného na vzájemnosti a důvěře. **Za čtvrté**, jedna osoba s postižením může mít maximálně dvě oficiální podpůrné osoby. Toto ustanovení je také zklamáním, protože by bylo důležité umožnit, aby si osoby s postižením vytvořili vlastní podpůrnou síť. **A**

v neposlední řadě, využití rozhodování s podporou znamená, že se nemůžete stát adoptivním rodičem nebo vykonávat veřejný úřad.

Za poslední rok se jen několika málo lidem podařilo využít institut rozhodování s podporou. Jejich počet zůstává nižší než 100 [8]. Je zřejmé, že to, co se událo, nebyla hloubková, systémová změna, ale jen povrchová změna. Ale mějme na paměti, že se jednalo o první rok a nemůžeme tedy vyvozovat žádné závěry.

Shrnutí, opatrovnictví, a především, plné omezení právní způsobilosti, má stále pevnou, výsadní pozici. Rozhodování s podporou je novorozeně a teprve se ukáže, zda dokáže přežít a stát se alternativou ke starému režimu. Je znepokojující, že bylo definováno v souvislosti s opatrovnictvím. Pomalé a reálné rozšiřování politických práv je jediný proces reprezentující významnou změnu.

Děkuji za pozornost!

Stuck in the old ways – Legal Capacity and Disability Human Rights in Hungary (spoken presentation)

Tamás Verdes

English version

Hungarian Civil Liberties Union

First, I would like to tell you some stories from my work to show how guardianship shapes the life of those living with disabilities in Hungary. Second, I will try to show how deeply guardianship is rooted in Hungarian society. Third, I will explain the “big change” after Hungary adopted the new Fundamental Law and the new Civil Code, and I will explain how it changed the issues surrounding legal capacity and political rights of those under guardianship.

Two months ago I got a call. It was a young man from a small village near Budapest. He was asking for my help. He had progressive muscular dystrophy, and he lived at home with his mother. His mother became sick, and he needed someone to take care of him. He visited the family doctor in his community, and asked her to support his effort to receive personal assistance at home based on the Hungarian social law. Instead of helping him the GP notified the guardianship authority about the case, and made a request to place him under guardianship in order to put him in an institution. There was another call: a young woman called me because she was locked up in an old castle somewhere in North-Hungary. She had epilepsy, and her family couldn't look after her. Her situation was aggravated by a love story: she has fallen in love with someone her family refused. In order to stop this love story the family placed her in the institution and put her under guardianship. And there was another call. A young intellectually disabled woman called me because she was pregnant. She lived in a long-stay institution, and she did not take contraceptives, because she wished to have children. She loved someone, and she got pregnant. The institution wanted to force her to have an abortion. She wanted to establish a family, and have a normal life with them. Because of the Hungarian regulations on legal capacity, her guardian had the right to authorize the hospital to terminate her pregnancy. These are typical stories surrounding guardianship.

Hungary and guardianship regulation

The Hungarian regulation on legal capacity is a very conservative one. Hungarian authorities are keen on placing someone under guardianship if you have any serious social problems. Guardianship is the rule, not the exception. If you look at the data in other European countries [1], you can see that Hungary is more willing to use restriction as a remedy than other countries.

The time-line [2] mirrors a long-run trend. Since 1989, the number of those under guardianship has been growing continuously, and the number has almost doubled until today. The majority of them are placed under plenary guardianship [3]. Today there are more than 55 thousand persons under guardianship: most of them are living with psychosocial disabilities and with intellectual disabilities. Many people under guardianship live with dementia, many of them are homeless, and some of them

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

are drug users. It's hard to escape the impression that most of them live beyond the periphery of the society. As research from Hungary shows, those under guardianship have hardly any social relationships, and most of them have no place to go. One explanation might be due to the fact that 50 percent [4] of the population living in long-stay institutions for those living with disabilities are placed under guardianship. This is of great significance. Guardianship is the most important tool for forcing people to leave their original community and live in institutions in the countryside. For instance [5], if someone in Budapest living with intellectual disability is in need of social housing, the reality facing you is to have to move to an old castle near the Austrian border. Most of the residents there now refused to go, then were placed under guardianship, and were taken to the institution. Detention cannot be possible without placing someone under guardianship. Therefore it would have been of great significance if the Hungarian government had changed the system. It has been hoped that the introduction of the New Civil Code would change this situation. But, as I will explain, it failed.

Altogether, the new regulation is the same as the old one.

The old law contained partial and full guardianship, there was no advance directive and supported decision-making was not mentioned. Civil society and international organizations like the UN CRPD requested [6] the Hungarian government to abandon guardianship because it rested on the old and outdated approach of substituted decision-making. As the preparation of the new Civil Code went on in 2010, we understood that the government in 2010 wanted to sustain the old system. They were reluctant to understand what the civil society and the international human rights law requested them to do. The new Hungarian Civil Code entered into force on the 15th of March 2014.

The new law introduced two different levels of restriction: partial and full restriction of legal capacity. The new names are the 'the partial restriction of legal capacity' and 'the full restriction of legal capacity'. The two levels of restriction of legal capacity are equal to plenary and partial guardianship. In the case of partial restriction of legal capacity the courts have to decide in which areas of life a person may not make their own decisions. In the case of the full restriction of legal capacity all activities are delegated to the authority of the guardian. The question to be asked is what is the difference between the old and the new regulation. Essentially, only their names. But there are some differences as well. The old law did not require review of the court's decisions. In the old system guardianship could be life-long. With the new regulation the review of the court decision can be postponed for as long as 5 years in the case of partial, and 10 years in the case of full restriction of legal capacity. For those placed under guardianship it means also an endless wait. Another difference: while the previous law gave an indicative list of areas of life where restrictions may apply (which was often taken by judges as a list where restrictions should be made), the new law avoids doing so. This may allow for courts to make more tailored decisions appropriate to the person's specific situation. However, all in all, the new Civil Code sustains the old regime of guardianship.

In the realm of political rights there has been some progress. As you know, guardianship can be linked to the restriction of political rights. Before 2010 the Hungarian Constitution excluded everybody under guardianship from the right to vote and to be elected without any individual assessment. In 2010 the European Court of Human Rights in the case of Kiss v Hungary condemned this practice. After that, the new Fundamental Law (Constitution) of Hungary entered into force in 2012. According to the law capacity to vote should be assessed by the court when placing someone under guardianship. This provision is still in breach of the CRPD as it was stated in the case of Bujdosó v Hungary. The right to vote should not be restricted based on disability.

But in the last two years we have seen a very slow expansion of the recognition of the right to vote and to be elected. Look at the picture [7], in 2013 almost 20 percent of those under guardianship retained their right to vote. This is a clear development in the realm of political rights of persons with disabilities.

But there are two important, progressive changes: the introduction of supported decision-making

The Hungarian version of supported decision-making is a Janus-faced and contradictory one. **First**, only those living with a moderate level of disability are entitled to use it. Persons with intellectual

disability, severe and multiple disability or those living with severe communication disorder are excluded from it. **Second**, the guardianship authority is solely responsible for appointing a support-person and the relationship between the support-person and the service user is controlled by the guardianship authority. The guardianship system in Hungary is a very bureaucratic one. This kind of bureaucracy was transferred and applied to supported decision-making as well. **Third**, there is one more similarity between guardianship and supported decision-making: under the new law, support-persons might be recruited from the employees of the guardianship authority (professional support-persons) and from family or friends. In the case of the professionals each support person can have as many as 45 disabled people whom they can support. This provision can make supported decision-making impersonal, and make it impossible to build up the support-relationship on reciprocity and trust. **Forth**, one disabled person can have a maximum of two official support people. This provision is also disappointing, because it would be important to give the opportunity for persons with disabilities to create their own support-network. **And last but not least**, using supported decision-making excludes you from being a foster parent, and taking up public office.

In the last year there are only few people who succeeded in using supported decision-making. The number of those using it remain below 100 [8]. You can see that what has been happening was not an in-depth transformation, but was just a change on the surface. But keep in mind that it is the first year, and we cannot draw any conclusions.

All in all, guardianship, and first and foremost the full restriction of legal capacity still has a hegemonic position. Supported decision-making is a newborn, and it is yet to be decided whether it will be able to survive and become an alternative to the old regime. It is of great concern that it was designed after guardianship. The slow but real expansion of political rights is the only part of it that represents a significant change.

Thank you very much!

Prezentace Maďarské asociace osob s mentálním postižením

Reka Dano

Česká verze

Prezentace podrobně zkoumá všechny faktory, jež brzdí efektivní implementaci rozhodování s podporou v Maďarsku, a sice:

1. Neodpovídající legislativa
2. Zájem a nezájem klíčových aktérů
3. Dominantní role opatrovnických úřadů
4. Přístup rodičů
5. Přístup veřejnosti a vlády

1. Neodpovídající legislativa

Hlavní problém legislativy spočívá v tom, že není v souladu s UN CRPD (Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením). Proto máme vážné obavy o její náležitou implementaci. Plné omezení svéprávnosti je stále součástí systému, rozhodování s podporou je plně pod kontrolou opatrovnických úřadů (vysoký počet podporovaných osob, byrokratický přístup atd.), dříve vyslovená přání dávají člověku pouze možnost jmenovat svého opatrovníka pro případ budoucího omezení právní způsobilosti.

2. Zájem a nezájem klíčových aktérů

Opatrovníci, (kteří jsou najímáni především jako profesionální podpůrné osoby), jsou nedostatečně placeni a přetížení a je běžně rozšířenou praxí, že jeden opatrovník se stará o 50-70 osob. V současné době žije v Maďarsku více než 20 000 osob s postižením ve velkých institucích, a aby se jejich případy snáze vyřizovaly, přibližně 90% z nich je v režimu opatrovnictví.

3. Dominantní role opatrovnických úřadů

Namísto dalšího rozvoje své rychlé a efektivní administrativy, by opatrovnické úřady měly rozvíjet přístup více orientovaný na klienta a založený na respektu k lidským právům. Také by měly být empatičtější a trpělivější vůči klientům, mimo jiné brát ohled na zvláštní komunikační potřeby některých osob s postižením. Pro úspěšnou implementaci rozhodování s podporou by měla být pečlivě přezkoumávána hloubková hodnocení konkrétních podmínek každé osoby.

4. Přístup rodičů

Většina rodičů se obává toho, že jejich děti mohou být nějakým způsobem zneužity, protože jsou přesvědčeni, že společnost ještě není zralá na tak zásadní změnu. Někteří také nevěří, že by to mohlo v praxi fungovat, protože většina osob s postižením podle nich nedokáže – ani s pomocí podpůrné osoby - rozhodovat o svém životě. Přesto si rodiče uvědomují, že se jedná o flexibilnější systém než stávající opatrovnictví (kde se musí například pravidelně hlásit na opatrovnických úřadech).

5. Přístup veřejnosti a vlády

Vláda by měla uznat a veřejně podpořit úzkou provázanost mezi deinstitucionalizací a implementací rozhodování s podporou. Rovněž by měla podporovat větší informovanost veřejnosti.

Co můžeme dělat?

Mělo by být financováno a organizováno více pilotních projektů a vzdělávání (pro rodiče, soudce a profesionály). Také je třeba výrazně podporovat další typy formálních (jako např. trusty) i neformálních podpor. Maďarská asociace osob s intelektuálním postižením v současné době klade velký důraz na výcvik a vzdělávání různých cílových skupin a propagaci trustů, jakožto způsobu právní podpory, mezi rodinami i dalšími zúčastněnými.

Reka Dano

English version

The presentation explored in details all factors that hinder the effective implementation of supported decision-making in Hungary, namely:

1. Inadequate legislation
2. Interests and disinterests of key actors
3. Dominant role of guardianship offices
4. Attitude of parents
5. Attitude of general public and the government

1. Inadequate legislation

The main problem with the legislation is that it is not in line with the UN CRPD that is the reason why we have serious concerns about proper implementation. Plenary guardianship is still part of the system, supported decision-making is totally under the control of guardianship authorities (high number of supported persons, different, bureaucratic attitude etc.), advance directives allow only for the person to appoint his/her guardian in case of future limitation of his/her legal capacity.

2. Interests and disinterests of key actors

Guardians (who will mainly be recruited as professional supporters) are underpaid and overloaded and it is a widespread practice that a guardian has 50-70 persons to take care of. Currently, more than 20.000 people with disabilities live in large residential institutions in Hungary, and in order to easily facilitate their cases, approximately 90% of them are placed under guardianship.

3. Dominant role of guardianship offices

Guardianship offices need to develop a more client oriented and human rights based approach, instead of their quick and effective administration. The guardianship offices also need to be more empathic and patient with clients, including taking the special communication needs into account. Profound assessment of personal circumstances also need to be carefully examined in order to successfully implement supported decision-making.

4. Attitude of parents

Most parents are afraid that others will take advantage of their children as they believe that society is not ready for this profound change. Some of them also think that it cannot work in practice as most persons with intellectual disabilities are – even with the help of a supporter – not able to decide about their lives. However, parents see that it is a more flexible system than the present guardianship (where for example they regularly need to report to the guardianship offices)

5. Attitude of the government and the general public

The close link between de-institutionalization and the implementation of supported decision-making should be recognized and endorsed by the government. Awareness-raising should also be promoted.

What can we do?

More pilot projects, trainings (for parents, judges and professionals) should be financed and organized. Other types of formal (such as trust) and informal supports should also be widely promoted. Currently in Hungary, EFOESZ is putting high emphasis on delivering trainings for different target groups and promoting trust, as a way of legal support, to various stakeholders and families.

Další zahraniční zkušenosti v Evropě

Mezinárodní srovnání systémů opatrovnictví a alternativ k opatrovnictví

Sándor Gurbai

Česká verze

Obsah prezentace se věnuje osobám s mentálním postižením, osobám s psycho-sociálním postižením a osobám s autismem; materiální obsah se zaměřuje na právo na právní způsobilost, jež je jedním z klíčových článků Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD); geografický obsah se zabývá na jedné straně dvěma zemím, které už Úmluvu přijaly, Bulharskem a Francií, na straně druhé dvěma zeměmi, které ji doposud nepřijaly, Finsku a Irsku; časově prezentace pokrývá vývoj a trendy poslední doby.

V otázce opatrovnických systémů a alternativ k opatrovnictví je teoretickým výchozím bodem Úmluva OSN (CRPD) a směrodatný výklad této mezinárodní dohody, jak jej poskytuje Výbor Úmluvy. Podle úplně prvního Obecného komentáře Výboru Úmluvy (CRPD/C/GC/1), „povinnost Států, které jsou smluvními stranami Úmluvy, nahradit režimy tzv. náhradního rozhodování tzv. podporovaným nebo asistovaným rozhodováním vyžaduje odstranění režimů náhradního rozhodování a zároveň rozvoj alternativ podporovaného rozhodování. Rozvoj systémů podporovaného rozhodování souběžný se zachováním režimů náhradního rozhodování nedostatečně naplňuje Článek 12 Úmluvy“ (paragraf 28).

Co se týče praxe, existuje ve všech čtyřech zemích právní rámec, jež dovoluje umístění osob s postižením do režimů opatrovnického typu v důsledku pozbytí právní způsobilosti. Tzv. „společné rozhodování“ nebo „spolurozhodování“, které je spojeno s částečným opatrovnictvím, je možné ve třech z daných čtyř zemí, konkrétně v Bulharsku, Finsku a Francii. Přestože v praxi jsou jak částečné tak plenární typy opatrovnických opatření založeny na náhradním rozhodování, v mnoha případech je role opatrovníků, kurátorů a tutorů považována za podpůrnou, posilující možnosti dospělých osob s postižením.

Ve Finsku a Francii existují právní opatření pro osoby s postižením, jejichž cílem je neomezovat jejich právní způsobilost, a v Bulharsku a Irsku již byly představeny legislativní návrhy alternativ k opatrovnictví. Opatření pro typ podporovaného rozhodování jsou v platnosti, nebo budou v brzké době zavedena v Bulharsku, Finsku a Irsku, nikoli však ve Francii. Nástroje pro typ předběžného plánování jsou v platnosti nebo se plánuje jejich zavedení ve všech čtyřech zemích. Kromě těchto opatření nabízí Finsko také možnost jmenování opatrovníka bez omezení právní způsobilosti dospělé osoby s postižením.

Pro dosažení souladu mezi teorií a praxí, je třeba věnovat pozornost a překonat následující překážky:

- Nedostatek znalostí nebo neznalost „podpůrného paradigmatu“ mezi osobami s postižením, sociální pracovníky, psychiatry, soudci, policisty a osobami s rozhodovací pravomocí;
- Nedostatek pilotních projektů;
- Trvalá udržitelnost stávajících pilotních projektů;
- Nedostatek politické vůle pozměňovat relevantní legislativu;
- Nedostatek vzdělávání a výcviku v oblasti „udržitelného paradigmatu“ pro osoby s postižením, sociální pracovníky, psychiatry, soudce, policisty a osoby s rozhodovací pravomocí, podpůrný personál;
- Nadměrná ochrana osob s postižením.

Sándor Gurbai

English version

The personal scope of the presentation covers persons with intellectual disabilities, persons with psycho-social disabilities, and persons with autism; the material scope focuses on the right to legal capacity which is one of the core articles of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD); the geographical scope covers on the one hand 2 countries that have already ratified the CRPD, Bulgaria and France, and on the other hand focuses on two countries that have not yet ratified the CRPD, namely Finland and Ireland; the temporal scope covers the recent developments.

When it comes to guardianship systems and alternatives to guardianship, the theoretical starting point is the CRPD and the authoritative interpretation of this international treaty coming from the CRPD Committee. According to the very first General Comment of the CRPD Committee (CRPD/C/GC/1), “States parties’ obligation to replace substitute decision-making regimes by supported decision-making requires both the abolition of substitute decision-making regimes and the development of supported decision-making alternatives? The development of supported decision-making systems in parallel with the maintenance of substitute decision-making regimes is not sufficient to comply with article 12 of the Convention” (para 28).

Concerning the practice, all of the four countries have a legal framework allowing for placement of persons with disabilities under guardianship-type regimes as a consequence of depriving them of their legal capacity. The so called ‘joint decision-making’ or ‘co-decision-making,’ that is linked to partial guardianship, is available in three out of the four countries, namely in Bulgaria, Finland and France. Although, in reality, both partial and plenary types of guardianship measures are built on substituted decision-making, in many cases the roles of the guardians, curators, and tutors are considered as supportive, empowering and enabling towards adults with disabilities.

In Finland and France there are legal measures available for persons with disabilities aiming not to limit their legal capacity and legislative proposals have already been introduced alternatives to guardianship in Bulgaria and Ireland. Supported decision-making-type measures either in force or planned to be introduced in Bulgaria, Finland and Ireland, but not in France. Advance planning-type instruments are either in force or planned to be introduced in all of the four countries. In addition to these measures, appointment of a guardian without limiting the adult’s legal capacity is available in Finland.

In order to achieve compliance between theory and practice, the following barriers shall be addressed and overcome:

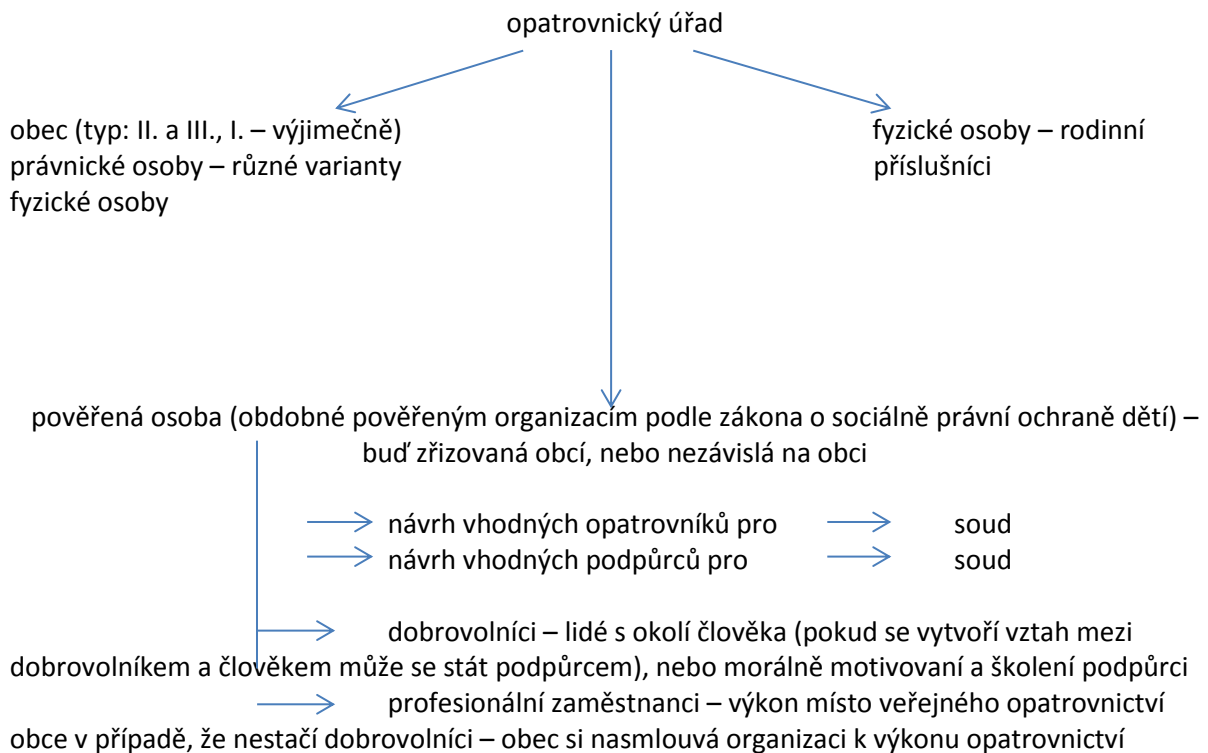
- Lack of knowledge about or ignorance of the ‘support paradigm’ amongst persons with disabilities, social workers, psychiatrists, judges, policy and decision-makers;
- Lack or shortage of pilot projects;
- Sustainability of existing pilot projects;
- Lack of political will to amend relevant legislation;
- Lack of trainings and other events on the ‘support paradigm’ for persons with disabilities, social workers, psychiatrists, judges, policy and decision-makers, support persons;
- Overprotection of persons with disabilities.

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

Modely opatrovnictví a podporovaného rozhodování

Václav Štrunc

Níže je uveden základní grafický model, který zachycuje hlavní varianty fungování navrhovaného modelu opatrovnictví a podporovaného rozhodování. V průběhu konference bohužel nezbyl v dopoledním bloku prostor pro diskusi. Proto zde uvádíme pouze grafický nástin modelu. Více informací o modelu naleznete v inovativních výstupech projektu.

+ Metodik podpory při rozhodování – je buď zaměstnancem pověřené organizace, nebo samostatné a nezávislé organizace.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Otázky z publika

Na závěr prvního bloku byl dán prostor pro dotazy z publika k čemukoliv, co bylo možné slyšet během dopoledne od prezentujících. Přihlásil se jeden z návštěvníků a zeptal se na problematiku občanských průkazů a uvádění stavu v oblasti svéprávnosti na občanských průkazech. Vyjádřil se přitom v tom smyslu, že on (jako rodič dítěte s postižením) by si přál, aby zde tyto údaje byly uvedeny, aby byl člověk chráněn před případným zneužitím.

K tématu se vyjádřila právnička Ligy lidských práv Barbora Rittichová. Konstatovala, že již novelou předcházející účinnosti nového občanského zákoníku byl z občanských průkazů, nově vytvořených, odstraněn záznam o omezení, respektive zbavení způsobilosti k právním úkonům. Významnou ovšem zůstává skutečnost, že primární ochranou osoby byl samotný její status, zachycený v rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům, nikoli zápis v občanském průkazu. Je ale zcela pochopitelné, že tato informace mohla odradit mnohé osoby od případného nevhodného smluvního ujednání. S Ministerstvem vnitra ČR bylo opakovaně toto téma diskutováno a tento úřad byl upozorněn na potřebu řešit tuto situaci především s osobami se zdravotním postižením a dle jejich vůle. Liga poukazovala na vybranou zahraniční praxi, která by mohla být podnětem pro řešení otázky efektivní ochrany osoby se zdravotním postižením prostřednictvím zápisů do registrů či dat konkrétně uvedených v dokladech osoby se zdravotním postižením.

Odpolední workshop I. – výstupy klíčových aktivit č. 6 a 8 a zkušenosti z praxe v projektu

Zkušenosti s profesionálním opatrovnictvím a opatrovnictvím vykonávaném jinou vhodnou osobou získané v projektu

Václav Štrunc, Libuše Wenigová, Kamila Součková

Václav Štrunc prezentoval zkušenosti s opatrovnictvím v projektu. Popsal, jak se v projektu vyhledávaly vhodné modely opatrovnictví. Zvažovala se varianta pověření organizace ze strany obce. Ta však nebyla možná díky současné právní úpravě. Byly tedy uzavřeny smlouvy se dvěma městy a s jejich pracovníky pověřenými výkonem veřejného opatrovnictví a byla s nimi diskutována jejich práce a byla jim zajišťována metodická podpora. Byla s nimi také diskutována témata jako oddělení sociální práce a opatrovnictví na obci, spolupráce se sociálními službami, využití plánovacích nástrojů v opatrovnictví apod.

Dále byly hledány další modely fungování opatrovnictví. Projekt se inspiroval modelem ze Švédska, kde funguje profesionální opatrovník a profesionální podpůrce – Förlvartare a God man. O těchto institutech mluvil již dříve na konferenci Torbjörn Odlöw. V projektu byla vyzkoušena varianta vycházející z tohoto modelu. Na konci roku 2013 byli osloveni potenciální uchazeči na pozici profesionálního opatrovníka v projektu. Jednalo se o lidi se zkušeností z oblasti sociálních služeb a práce s lidmi s mentálním postižením. Cílem využít zkušeností a předpokládaného zájmu o problematiku těchto lidí. Následně byla uzavřena dohoda se dvěma ženami, paní Wenigovou a paní Beránkovou, byly seznámeny s projektem a zaškoleny. Následně se zapojily do aktivit v DOZP v Mariánské, p. o., iniciovaných Karlovarským krajem, jejichž cílem bylo přestěhování vybraných žen z DOZP do života v běžném prostředí. Seznámily se s ženami připravovanými na odchod z DOZP. Následně bylo rozhodnuto o podání žádosti v případě 10 žen na změnu opatrovníka s tím, že opatrovnicemi by měly být paní Beránková u pěti a paní Wenigová rovněž u pěti žen. Následně po dalších jednáních s ženami, DOZP i opatrovnickým oddělení okresního soudu byla žádost podána „jen“ u čtyř žen, se kterými si mezitím potenciální opatrovnice vytvořily užší vztah a kde existovala jasná vzájemná shoda i podpora ze strany DOZP. Návrhy na změnu opatrovníka byly podány na soud. Nadále pak pokračoval kontakt s ženami v DOZP a prohlubování vztahů i zapojení se do jejich příprav na odchod. Jednání soudu se výrazně protáhla. Ke jmenování opatrovníka došlo nakonec v prosinci u dvou žen, jmenována byla paní Wenigová. U druhých dvou žen nakonec k rozhodnutí v průběhu projektu vůbec nedošlo. Ženy se nyní v době konference připravují na stěhování, které má proběhnout v nejbližších dnech. Paní Beránková i paní Wenigová se s ženami pravidelně vídají a podporují je v přípravě. Zpracovávají také opatrovnické plány – jednoduché nástroje plánování výkonu opatrovnictví ve vztahu k rozsudku a situaci člověka, jejichž cílem je strukturovat, plánovat, vyhodnocovat práci opatrovníka a také ji vymezit vůči činnostem dalších subjektů jako je sociální služby, obec, další veřejné služby, dobrovolníci, blízcí atd.

Paní Wenigová následně popsala svoji zkušenost v projektu. Hovořila o přípravě a setkávání se v DOZP s ženami. Svoji roli vnímá jako velmi důležitou a jak doufá, tak také prospěšnou pro ženy i pro změnu systému. Část příspěvku věnovala tomu, že ji mrzelo, když se dozvěděla, že někteří lidé se domnívají, že opatrovnice žádají o výkon této funkce ze zájmu připravit ženy o peníze. Pak paní Wenigová mluvila o současné situaci, přípravách na stěhování, obavách z možných rizik a plánu kroků po stěhování.

Druhým příkladem zkušeností s opatrovnictvím v projektu byl příběh Paní Součkové. Paní Součková byla přizvána na společnou schůzku v menším městě v Karlovarském kraji, kde se řešila situace pana Pavla (jméno je změněno z důvodu zachování anonymity), s nímž se delší dobu znala. Účelem schůzky byl

návrh sestavit opatrovnickou radu, která by podporovala pana Pavla a jeho opatrovníka a pomáhala jim řešit vzájemné občasně neshody. Pan Pavel se zároveň chtěl odstěhovat z města do jiného města v kraji. Opatrovnická rada nakonec nevznikla. Paní Součková byla ale oslovena k výkonu opatrovnictví, nebo podpůrcovství v novém místě bydliště pana Pavla. Ona i pan Pavel se na tom shodli. Pan Pavel by chtěl být svéprávný a mít podpůrce. V projektu se připravil návrh na změnu opatrovníka a návrh na navrácení způsobilosti. Pan Pavel i paní Součková dostali právní i metodickou podporu. V současné době se čeká na vyjádření soudu. Pan Pavel se již do nového místa přestěhoval. Paní Součková popsala důvody, proč se rozhodla vstoupit do role podpůrce, nebo opatrovníka. Pana Pavla dlouho zná, chtěla by ho podpořit v naplnění jeho přání. Popsala také, jak vnímala jeho přání se odstěhovat a že si myslí, že by měl dostat šanci a poznat větší město, kde je více pracovních i studijních možností, stejně jako více možností se seznámit.

Účastníci workshopu se ptali paní Součkové na její vztah k panu Pavlovi, jak by jej popsala. Paní Součková mluvila o existenci důvěrného vztahu, pana Pavla zná delší dobu, důvěřuje jí, svěřuje se jí se svými problémy a přáními, vyhledává u ní podporu. Zároveň si je vědoma potřeby zachování „profesionálního“ odstupu při podpoře pana Pavla.

Zkušenosti s podporovaným rozhodováním v projektu

Václav Štrunc, Dagmar Jabouriová

Václav Štrunc seznámil účastníky workshopu s využitím metodické podpory pro podpůrce, nástroji pro plánování budoucnosti, spoluprací s dobrovolnickým centrem a s rodinami. V projektu byl využíván metodik podpory při rozhodování, osoba, jejímž úkolem bylo vyhledávat lidi s postižením, kteří by mohli potřebovat jeho služeb, mapovat jejich situaci, zjišťovat jejich zakázku, pomáhat jim zajistit potřebné podpůrce a dále metodicky podpůrce vést. V projektu tuto pozici zastávala Lucie Volfová. Pracovala celkem s 18 lidmi. Ti byli do projektu zapojeni na základě doporučení sociální služeb a pracovníků obce. Metodička zmapovala jejich situaci, zpracovala základní údaje, kruh vztahů každého člověka, spolu s ním definovala, jakého podpůrce by potřeboval. Následně se pokusila oslovit vybrané lidi v okolí člověka k výkonu podpůrcovství. V případě nedostatku vhodných lidí, nebo jejich nezájmu předala požadavek na dobrovolnické centrum. To se snažilo zajistit vhodného dobrovolníka na konkrétní činnost. Předpokladem pak bylo, že z dobrovolníka by se postupně mohl stát podpůrce, nebo by mohl dobrovolnictví vykonávat v rozsahu podporovaného rozhodování.

Jako příklad dobrovolníka, který se stal podpůrcem (byť bez smlouvy) měla na konferenci vystoupit Jitka Valentová. Ta se však bohužel musela omluvit a tak posloužil jako příklad zkušenost Václava Štrunc. Ten působil jako dobrovolník u pana Adila po dobu cca 4 let. Postupně se jejich vztah prohluboval stejně jako vztah s jeho maminkou. V poslední době se rodina pana Štrunce a pana Adila schází na Vánoce i při jiných příležitostech, plánují společné trávení dovolené i další činnosti. Stali se z nich přátelé a z pana Štrunce podpůrce. Pan Štrunc chodí s panem Adilem na různé kulturní akce podle jeho přání a snaží se ho brát sebou i na jeho setkání s přáteli, aby se seznámil s novými lidmi a našel nové přátele. To se podařilo například mezi fanoušky metalové hudby, kterou má pan Adil také rád.

Dále Václav Štrunc hovořil o využití plánovacích nástrojů v souvislosti s podporovaným rozhodováním. Tato inspirace přišla z Kanadské provincie Britská Kolumbie. Tam jsou nástroje pro plánování budoucnosti propojeny se zajišťováním sítě podpory kolem člověka, se zajištěním lidí, kteří člověka podporují při rozhodování. V kontextu projektu s těmito nástroji pracoval metodik podpory. Václav Štrunc dále popisoval stručně nástroje a jejich využití na příkladu pana Adila. S maminkou pana Adila sepsal Václav Štrunc nejprve vizi budoucnosti, představu o tom, jaký by měl být život syna v případě úmrtí, nebo zdravotního omezení maminky, jakožto pečující osoby. Hlavním motivem vize bylo, aby pan Adil nemusel do ústavu. Od toho se odrazilo další plánování – jak zajistit dostatečnou podporu, jaké jsou k dispozici služby, co je potřeba pro to, aby mohl zůstat ve svém bytě, kde sehnat spolubydlícího, kdo bude dohlížet na jeho situaci, kvalitu služeb, podpory a naplňování jeho přání atd. – vize se rozpracovala do základních kroků, vedoucích k jejímu naplnění. Následně byl učiněn pokus o založení spolku na podporu jednoho člověka, podle vzoru Microboardu z Britské Kolumbie (o kterém byla řeč dopoledne). Byly vytvořeny stanovy spolku, které obsahovaly vizi budoucnosti pana Adila. Nakonec se mamince jevil jako vhodnější nástroj opatrovnická rada. Ta umožňuje formální kontrolu opatrovníka, což bylo v kontextu situace účinnější variantou. Zároveň maminka odmítla momentálně řešit zřízení svěřenského fondu. Byla tedy založena opatrovnická rada, složená z lidí, kteří měli být i členy spolku. Rovněž vize uvedená i ve stanovách spolku se dostala do základních principů práce opatrovnické rady.

Paní Jabouriová, maminka pana Adila, následně popsala svoji zkušenost se zpracováním vize a dalšími kroky. Uvedla, že pro ni soupis vize byl těžký, ale velmi důležitý krok, protože jí přivedl k tématu, kterého se obávala, které ale nechtěla příliš řešit (i právě díky obavám z něj). Nakonec ale byla ráda, že se postupují jednotlivé kroky. Zřízení opatrovnické rady jí poskytlo značnou úlevu, měla pocit, že konečně existuje nějaká záruka, že v budoucnu bude její syn chráněn a zároveň podporován, a to lidmi, kteří ho dlouho a dobře znají.

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

Publikum na workshopu se dále ptalo, jak se pan Štrunc a paní Jabouriová, respektive pan Adil setkali. Pan Štrunc působil jako dobrovolník přes dobrovolnické centrum v rámci povinné praxe při studiu sociální práce v Plzni. Byl mu vybrán a přidělen pan Adil pro trávení společného času. Postupně se spolu velmi sžili a sbírali spolu další a další zážitky. Sblížily se i jejich rodiny.

Další dotaz směřoval na pana Adila, který byl také přítomen. Tazatel se zajímal o to, jak pan Adil celou situaci vnímá a jestli by se k ní mohl vyjádřit. Pan Adil dotazu příliš nerozuměl. Odpověděla za něj jeho maminka. Uvedla, že pan Adil ne zcela jasně rozumí tomu, co je opatrovnická rada, rozumí ale tomu, že se schází skupina lidí, jeho přátel, kteří ho podporují. Pan Adil se setkání účastní také. Pan Adil souhlasil s vyjádřením paní Jabouriové.

Ta potom dále mluvila o tom, že v životě pana Adila činí někdy sama rozhodnutí, které pan Adil sám nevysloví jako přání, které ale ona vypozeruje, že jsou pro něj důležitá. Poznává, co vnímá jako dobré, co má rád, a co je mu nepříjemné, co nechce. Tak se například rozhodla domluvit se s ním na odchodu z denního stacionáře, kam docházel, protože viděla, že se zhoršuje jeho situace, co se týče jeho samostatnosti. Pan Adil byl vždy v rodině, trávil čas v běžné společnosti se sousedy a známými, se svým dědečkem atd. Byl samostatný, chodil samostatně nakupovat, pomáhal na různých brigádách v okolí a podobně. Po úmrtí dědečka začal chodit do stacionáře, protože maminka musela chodit do práce. Pobyt ve stacionáři na něj ale neměl dobrý vliv, postupně ztrácel svoji samostatnost. Proto se maminka rozhodla se s ním domluvit, aby tam přestal docházet. Po odchodu do důchodu s ním zůstala doma.

Václav Štrunc potom ještě doplnil k dotazu, že opatrovnická rada je vnímána paní Jabouriovou i jím samotným jako prostředek podpory vzniku sítě vztahů v okolí pana Adila. Členové rady jsou přáteli a pana Adila dobře znají. Cílem je, aby závazek daný členstvím v radě a vzájemné pravidelné schůzky podpořil jejich zapojení do života pana Adila, aby v budoucnu mohli fungovat jako tým lidí, podporující jej v jeho rozhodnutích a dohlížející na to, že jsou jeho rozhodnutí naplňována.

Odpolední workshop I. – „Právní blok“

Barbora Rittichová

V rámci odpoledního workshopu zazněly odborné právní příspěvky, nejprve od Evy Hrubá, zastupující Úřad vlády ČR, na téma statusové právo osob s postižením a ochrana lidských práv. Svoji povahou tento prvotní příspěvek velmi pomohl i zahraničním hostům v orientaci v rámci české legislativy. Informace o aktuální situaci a stavu příprav zákona o opatrovnictví pak byly důležitým základem pro všechny účastníky konference.

V dalším příspěvku navázaly na téma odbornice z Kanceláře Veřejného ochránce práv se svým příspěvkem na téma kontroly a podpory opatrovníka z pohledu Veřejného ochránce práv.

Po jejich příspěvku měl následovat doplňující příspěvek paní Drijákové, z Krajského úřadu Moravskoslezského kraje. Ta bohužel nemohla z pracovních důvodů dorazit, proto zazněly alespoň krátce zajímavosti z tamní praxe, prostřednictvím moderátorky bloku, právničky Barbory Rittichové. Svůj příspěvek však paní Drijáková umožnila využít prostřednictvím svého textu, který je vložen do sborníku.

Po té již nastala řízená diskuze na téma aktuálních otázek z opatrovnictví a alternativ k omezení svéprávnosti. Mezi prvními padl dotaz na způsob kontroly opatrovníků. Od posluchačů zaznělo, že soudy nemají jednotné formuláře či požadavky na zprávy od opatrovníků. Způsob kontroly ze strany soudů záleží vždy na jeho rozhodnutí. Na některých soudech je reakce soudů na pochybení opatrovníka okamžitá, u jiných naopak neskutečně dlouhá. Cílem nové právní úpravy a navazujících opatření by jistě mělo být i sjednocení kontrol opatrovníků, aby nedocházelo až k šikanujícím postupům, ale aby kontrola řádně probíhala. Stejně tak je třeba, aby efektivní podporu a kontrolu vykonávaly i krajské úřady. Zatím však většinou nemají jasné představy o tom, jakým způsobem by se tak mělo dít. S tím souvisí i odpovědnost opatrovníků, neboť zatím nejsou příliš známy případy, kdy by byl opatrovník skutečně potrestán za své negativní jednání, vyjma trestněprávních případů.

Další dotazy už ve velkém množství cílily na alternativy k omezení svéprávnosti. Dotaz moderátorky směřoval k tomu, jak moc se tyto alternativy využívají. Z dostupných informací, zejména zástupců soudu vyplynulo, že soudy alternativy využívat začínají, byť ne všechny ve stejné míře. Moderátorka upozornila na statistiky z dopoledního bloku, kdy některé soudy v Karlovarském kraji nevyužívají statistiky vůbec, některé naopak hojně (Okresní soud Sokolov například využil alternativ ve více jak 73% dosavadních rozhodnutích v roce 2015). Zároveň přítomní zástupci – právníci, ať už z neziskových organizací či advokáti sdíleli své zkušenosti o tom, že vytvářejí smlouvy o nápomoci při rozhodování a jakým způsobem. Publikum bylo dotazováno na to, zda pociťuje reálné problémy ve využití alternativ vzhledem k minimální právní úpravě. Problémy pociťovány jsou, zejména nejasnost pravomocí. K tomu byli dotazováni tvůrci smluv o nápomoci, jak se se situací vyrovnávají. Z odpovědi vyplynulo, že je zde snaha zabezpečit podstatné aspekty právě v obsahu smlouvy – například otázku kontroly a monitoringu, specifických povinností podpůrce apod. Někteří z nich vytvářejí dokonce i extra znění v jednoduše psaném jazyce pro podporované osoby. Je to však reakcí na chybějící právní úpravu, která by měla obsahovat i zmiňované prvky kontroly. Zároveň mnozí z publika poukazovali na minimální informovanost o nových alternativách v médiích nebo na internetu. Právníci z publika pak poukazovali i na odlišnou nebo nedostatečnou práci soudů s novými alternativami.

Na rozpornost využití některých alternativ poukazovali účastníci konference. Například v současné době díky nedefinovanému rozhodnutí o opatrovníkovi bez omezení svéprávnosti sice došlo k významné změně u osoby s postižením (na místo omezení je nyní zcela svéprávná), reálná situace se ovšem nezměnila, opatrovník zachovává mocenský přístup, reálně rozhoduje o všem on. Na druhou stranu je zde již několik let pravomocné rozhodnutí Okresního soudu z Chebu, ve kterém soudce velmi dobře pracoval s definicí pravomocí a povinností opatrovníka. Podobně pak účastníci

Projekt je financován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost

poukázali na to, že nevhodně provedené soudní řízení o podpůrci nemusí vést k dobrým výsledkům. Konkrétně se jednalo o případ, kdy soud (na počátku účinnosti NOZ) rozhodoval o smlouvě o nápomoci, avšak soudní jednání se do značné míry odehrálo podobně jako u jmenování opatrovníka (tedy nebyla tu faktická situace, kdy se dvě strany dohodnou na společném řešení věci, ale kdy je jim direktivně soudem řečeno, jak věc do budoucna bude). To mělo vliv i na trvalost smluvního vztahu, který byl po nepříliš dlouhé době fakticky rozváznán.

Moderátorka zároveň poukázala na to, jak některé orgány mohou zásadním způsobem ovlivňovat práci s alternativami. Například Ministerstvo vnitra ČR vydalo svůj Závěr č. 131 ze zasedání poradního sboru ministra vnitra ke správnímu řádu, ze dne 14. 2. 2014, ve kterém vykládá pravomoci zástupce z členů domácnosti a podpůrce. Bohužel dochází k tomu, že vzhledem k tomu, že zákonodárce neuvedl v novém občanském zákoníku výslovně zastupování účastníka v řízení, není tedy možné, aby měl zástupce tuto pravomoc. Nemůže tedy například zastupovat v řízení o dávkách apod. To ale zásadně omezuje využitelnost daného institutu. Někteří soudci se však vyjadřují v rozporu s tímto výkladem a zároveň svoje stanoviska, respektive výklady předávají i dalším orgánům.

Otázkou, která nemohla zůstat v pozadí, byl samozřejmě i vývoj samotného institutu omezení svéprávnosti. Jak už zaznělo v prezentaci advokáta Maroše Matiaška, v soudních rozhodnutích se začínají objevovat velmi různá omezení, některá dokonce v rozporu se zákonem. Zároveň se v některých rozhodnutích dostáváme do faktického stavu zbavení svéprávnosti - reálně se jedná o rozhodnutí, ve kterých je potlačena procesní způsobilost, zákaz uzavřít sňatek, pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, zákaz práva volit i extrémní omezení v hospodaření s majetkem (v nedávné době např. rozhodnutí omezující právo správy majetku na 1Kč na jeden rok). Je tedy otázkou, jak se bránit právě této negativní praxi. Nepochybně je třeba bojovat a být aktivní v soudních řízeních. Pokud možno za pomoci prolamujících rozhodnutí dosáhnout změny praxe.

Bohužel, specifický výklad nového občanského zákoníku vytvořilo i Ministerstvo vnitra ČR například ve své Informaci č. 10/2014 k osvojení a uzavření manželství, určené všem matrikám. V tomto dokumentu jasně hovoří o tom, že u osob, které byly zbaveny způsobilosti k právním úkonům, se má za to, že je osoba omezena v tom nejširším rozsahu, tj. že tato osoba je na svéprávnosti omezena i tak, že nemůže uzavřít manželství. V rozporu s tímto názorem je však výklad některých soudců (například v Moravskoslezském kraji), kteří tvrdí, že není možné po reformě tímto způsobem zákon vykládat.

Bohužel, odpoledního právního bloku se neúčastnil žádný z rodičů osob s postižením, nebyla tedy ani možnost zapojit je do diskuze o dopadech reformy na jejich životy. Naštěstí, některé z jejich zkušeností sdělovali alespoň zástupci SPMP, či právníci a další odborníci, kteří s touto cílovou skupinou pracují.

V rámci odpoledního bloku tedy byly probrány nejpálčivější problémy aktuální legislativy a praxe. Mnoho z podnětů, které zazněly, bude připraveno pro prezentaci vůči rezortům na posledním z výstupů projektu - workshopu.

Kontrola a podpora opatrovníka: opatrovnictví z pohledu veřejného ochránce práv

Mgr. et Mgr. Romana Jakešová, Mgr. Tereza Papoušková

Veřejný ochránce práv má ze zákona⁶ působit k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí v daném zákoně uvedených, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností. Tím ochránce přispívá k ochraně základních práv a svobod. Dále je v zákoně⁷ explicitně uvedeno, že se působnost ochránce vztahuje i na orgány územních samosprávných celků při výkonu státní správy. Těmi jsou také obce, které vykonávají veřejné opatrovnictví.⁸ Ochránce tedy může zahájit šetření výkonu veřejného opatrovnictví určitého opatrovaného (určitých opatrovných). Pro úplnost je třeba zmínit také to, že v souladu s výše vymezenou působností může ochránce šetřit také postup krajského úřadu, který má podle zákona obcím poskytovat metodickou a odbornou pomoc při výkonu veřejného opatrovnictví a současně je kontroluje.⁹

Šetření výkonu veřejného opatrovnictví obcí ochránce může zahájit buď na základě podnětu samotného opatrovaného, přičemž není nijak určující, v jakém rozsahu byl případně omezen ve svéprávnosti. Šetření může ochránce zahájit také z vlastní iniciativy.¹⁰ K tomuto ochránce přistupuje zpravidla za situace, kdy se nepodaří zjistit názor opatrovaného (například se k věci nemůže vyjádřit vzhledem ke svému zdravotnímu stavu) a ochránce disponuje informacemi, které věrohodně naznačují, že by se veřejný opatrovník mohl při výkonu opatrovnictví dopouštět pochybení. Ochránce může závažná zjištění, která odůvodňují zahájení šetření z vlastní iniciativy, učinit také v rámci své činnosti v jiných oblastech, například při provádění systematických návštěv míst, kde se nacházejí osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči (například věznic, domovů pro seniory, psychiatrických nemocnic apod.).¹¹

V rámci šetření, ať již bylo zahájeno na základě podnětu opatrovaného či z vlastní iniciativy ochránce, je vždy opatrovník vyzván, aby se vyjádřil ke skutečnostem, které jsou pro šetření relevantní, a tyto náležitě doložil. Ochránce shromažďuje veškeré dostupné podklady, které mohou prokazovat skutečnosti, kterých se šetření týká. Současně je o zahájení šetření vždy písemně a, je-li to možné, i telefonicky vyzooměn opatrovaný a podle okolností také další osoby (například příbuzný, který poskytl ochránci informace naznačující pochybení veřejného opatrovníka). Nepostačují-li písemné podklady pro posouzení věci či uzná-li to ochránce za vhodné, lze provést také místní šetření spočívající zpravidla v rozhovoru s osobou opatrovnictví v rámci obce reálně vykonávající a v nahlížení do dokumentace, která je pro účely výkonu veřejného opatrovnictví daného opatrovaného vedena. Nejistí-li ochránce na základě takto získaných poznatků pochybení opatrovníka, šetření je ukončeno a je o tom vyzooměn jak veřejný opatrovník, tak i opatrovaný (podle zájmu opatrovaného také další osoby). Pokud je však porušení právních předpisů či jiné pochybení zjištěno, je veřejnému opatrovníkovi zaslána podrobná zpráva o šetření a opatrovník je vyzván, aby se k ní vyjádřil. Jestliže opatrovník ve vyjádření uvede opatření, které přijal za účelem nápravy svých pochybení, a ochránce tato opatření shledá dostatečnými, vyzoomení o tom opatrovníka i opatrovaného. V opačném případě

⁶ Viz konkrétně § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejném ochránci práv“).

⁷ Viz § 1 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

⁸ Že je výkon funkce veřejného opatrovníka podle občanského zákoníku obcí výkonem přenesené působnosti, stanoví § 149b odst. 3 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o obcích“).

⁹ Viz § 61 odst. 3 a § 129 odst. 1 zákona o obcích.

¹⁰ § 9 písm. d) zákona o veřejném ochránci práv.

¹¹ Systematické návštěvy těchto míst ochránce provádí na základě § 1 odst. 3 zákona o veřejném ochránci práv.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST

www.esfcr.cz

ochránce těmto subjektům zašle závěrečné stanovisko, v němž konkrétní opatření, která má veřejný opatrovník přijmout, navrhne. Za situace, kdy ani po vydání závěrečného stanoviska není veřejný opatrovník schopen přijmout dostatečná opatření, ochránce může o jeho pochybeních informovat krajský úřad a/nebo veřejnost.

Co se týče právních norem a jiných standardů, o něž ochránce zpravidla opírá svou případnou kritiku výkonu veřejného opatrovnictví, jde zejména o zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a o Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením a komentáře k ní vydané. Relevantní mohou být samozřejmě také Listina základních práv a svobod, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, či například zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, oba ve znění pozdějších předpisů. Ochránce se může odkazovat také na doporučení Výboru ministrů Rady Evropy či na jiná právně nezávazná, nicméně pro řádný výkon opatrovnictví podnětná doporučení. Důležité je zmínit také to, že ochránce zpravidla nešetří celkový výkon veřejného opatrovnictví určitého opatrovaného, ale toliko konkrétní oblast, do které směřuje podaný podnět, respektive které se týkají informace, na základě kterých ochránce zahájil šetření z vlastní iniciativy. Od toho se také odvíjí, co ochránce od opatrovníka očekává. Vždy je nicméně nutné, aby veřejný opatrovník znal opatrovaného a jeho přání a byl toto schopen doložit. Zároveň ochránce považuje za nutné, aby opatrovník vedl dokumentaci výkonu veřejného opatrovnictví, z níž budou patrné veškeré potřebné informace o osobě opatrovaného a především to, jak opatrovník dosud při výkonu jeho opatrovnictví postupoval (lze zde očekávat zejména přehled o hospodaření s financemi opatrovaného, zápisy z jednání s opatrovaným a subjekty, které opatrovník oslovil v rámci řešení jeho sociální či finanční situace, dopisy týkající se výkonu opatrovnictví daného opatrovaného apod.).

K problémovým oblastem, se kterými se ochránce v rámci výkonu veřejného opatrovnictví doposud a opakovaně setkal, patří především zajištění adekvátní sociální služby opatrovanému. Výjimkou rovněž nejsou ani nedostatky v hospodaření s finančními prostředky a dalším majetkem opatrovaného. Právě o těchto bychom v následující části rády krátce referovaly.

Není pochyb o tom, že opatrovaní jsou vždy osobami do jisté míry zranitelnými, ať již z důvodu zdravotního postižení, duševního onemocnění nebo sociálního znevýhodnění. Díky tomu pak mnohdy potřebují v běžném životě v různé míře dopomoc či péči sociální služby. Povinností opatrovníka je pak činit maximum možného pro to, aby měl opatrovaný zajištěnu odpovídající službu, a to na základě dostatečného posouzení a znalosti jeho potřeb, schopností, názoru a preferencí. Mapování potřeb opatrovaného je přitom postup složitý a na opatrovníka klade řadu požadavků. Pokud opatrovník na tuto činnost nedostačuje, ať už kapacitně nebo odborně, je třeba, aby se obrátil na obecní úřad obce s rozšířenou působností, který na území svého správního obvodu koordinuje poskytování sociálních služeb a realizuje činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob¹².

Zároveň je třeba mít na paměti, že k potřebám a schopnostem opatrovaného by měl opatrovník přihlížet soustavně a pravidelně je vyhodnocovat. Zároveň by se neměl spolehnout výlučně na své vnímání situace, a má-li možnost, konzultovat s dalšími úřady nebo důvěryhodnými osobami (např. lékař, psycholog, poskytovatel sociálních služeb).

Výše uvedeným povinnostem dostatečně nedostál veřejný opatrovník paní Jany. Ta je sice omezena ve svéprávnosti, nicméně duševní onemocnění ji nelimituje do té míry, že by nebyla schopna vést s dopomocí relativně samostatný život v rámci běžné komunity. Paní Jana však přišla o dům. Opatrovník v reakci na potřebu vyřešit bytovou situaci opatrované uzavřel smlouvu o poskytnutí sociální služby domov se zvláštním režimem. Tedy se zařízením, které poskytuje službu uživatelům s vysokou mírou potřebnosti péče. Sociální služba vůči uživatelům uplatňovala mimo jiné opatření spočívající v nemožnosti samostatně opustit budovu. U dezorientovaných klientů se toto s ohledem na případná další rizika jeví jako žádoucí. Naopak v případě paní Jany, se jednalo o opatření omezující. Služby poskytované zařízením neodpovídaly potřebám. Ochránce na tomto místě, mimo jiné

¹² § 92 písm. d) zákona o sociálních službách.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

INSTAND

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST

www.esfcr.cz

upozornil opatrovníka, že umístění do pobytového zařízení sociálních služeb může představovat zásadní zásah do práv klienta a v individuálních případech nabývat intenzity zásahu do osobní svobody. Proto je třeba k takovému kroku přistoupit, až pokud je to nezbytné a situaci nelze řešit jinými, méně omezujícími způsoby.

Dalším příkladem, kdy opatrovník nevěnoval dostatečnou pozornost potřebám opatrovaného, je příklad pana Františka. Ten byl v důsledku poudrazového duševního onemocnění dlouhodobě hospitalizovaný v psychiatrické nemocnici. Zde jej opatrovník nenavštěvoval a nijak se nezajímal o jeho aktuální zdravotní stav. Po ukončení hospitalizace byl pan František převezen na doporučení sociální pracovnice tohoto zdravotnického zařízení do pobytového zařízení vzdáleného asi 350 km od jeho původního bydliště. V místě původního bydliště přitom žila jeho dcera, bývalá manželka a přátelé. Smlouvu o poskytování péče uzavřel opatrovník korespondenčně. Úhrady za služby v zařízení byly prováděny tak, že opatrovník zasílal na účet poskytovatele veškeré peníze (invalidní důchod spolu s příspěvkem na péči) pana Františka a nikterak se nezajímal, jakým způsobem se odrážejí v poskytované službě. Toto zařízení nedisponovalo potřebným oprávněním k poskytování sociálních služeb dle zákona č. 108/2006 sb., o sociálních službách. Reálně pak žili klienti ve zcela neodpovídajících podmínkách, bez možnosti zařízení opustit a byli tak izolováni od zbytku společnosti, péče jim byla zajištěna prostřednictvím nekvalifikovaného personálu, zařízení volně disponovalo s jejich osobními údaji a kopiemi dokumentů ze zdravotnické dokumentace, klienti neměli žádné kapesné. Ochránce opatrovníka podrobil kritice nejen stran nedostatečného vyhodnocení potřeb a schopností opatrovaného, kdy neznal zdravotní stav pana Františka v době ukončení hospitalizace a ani v průběhu poskytování služby. Stejně tak se nezajímal ani o jeho rodinnou či celkovou sociální situaci a nepodnikl kroky, které by opatrovanému umožnily žít v místě a s lidmi jemu známými. Kritika směřovala i ke skutečnosti, že opatrovník poslal opatrovaného do zařízení bez potřebné registrace, které se vůči svým klientům dopouštělo špatného zacházení. Na tomto místě opatrovník nejen, že nejednal v zájmu opatrovaného, ale naopak jej zbytečně vystavil rizikům dosahujícím úrovně ohrožení zdraví.¹³

Další oblastí, v níž ochránce konstatuje pochybení veřejných opatrovníků, je hospodaření s financemi opatrovaného. Podle názoru ochránce má opatrovník postupovat tak, aby z příjmu opatrovaného nejdříve pokryl výdaje spojené se základními potřebami – náklady na bydlení a návazné služby (teplo, voda, elektřina), náklady na jídlo a další základní potřeby (léky, hygienické potřeby, oblečení apod.) a následně povinné platby (poplatky za komunální odpad, daně apod.). Mimo tyto platby je v případě zadlužení důležité věnovat část příjmu na splácení závazků a dále na tvorbu určité finanční rezervy. Nicméně po pokrytí těchto výdajů, jejichž vynaložení může být opatrovníkem činěno i proti vůli opatrovaného (nicméně vždy při náležitém vysvětlení kroků opatrovníka), aby byly chráněny jeho zájmy, by opatrovník měl opatrovanému poskytnout finance či jiné prostředky ke splnění jeho přání. Lépe je tento „standard“ ilustrovat na konkrétních případech.

Ochránce se v minulosti zabýval případem paní Jarmily. Tato byla omezena ve svéprávnosti v rozsahu nakládání s finančními prostředky přesahujícími 1 000 Kč a stěžovala si, že jí opatrovník dává finance pouze ve výši 700 Kč týdně a nadto nutí jejího přítele, aby se finančně podílel na úhradě nájmu za byt, ve kterém společně žili. Veřejný opatrovník nicméně ochránci sdělil (a náležitě doložil), že objem financí vydávaných paní Jarmile byl dočasně snížen z důvodu nutnosti řešit její vysokou zadluženost (přičemž stále převyšoval zákonem stanovené existenční a životní minimum), a že přítele paní Jarmily k platbě nijak nenutil, nicméně se s ním v zájmu paní Jarmily na finanční spoluúčasti snažil pouze dohodnout. Proto ochránce neměl za to, že by opatrovník pochybil.

Dalším případem, kdy se ochránce zabýval hospodařením s financemi opatrovaného, byl případ pana Pavla. Pan Pavel se na ochránce obrátil s tím, že mu osoba pověřená výkonem jeho opatrovnictví

¹³ Více se o rizicích neregistrovaných sociálních služeb můžete dočíst na http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/SZ-Neregistrovana_web.pdf

odmítá nakupovat věci, které si přeje, byť má naspořeno dostatek peněz. V rámci šetření bylo zjištěno, že pan Pavel dostává v souladu s rozsudkem vymezující rozsah omezení jeho svéprávnosti 600 Kč týdně a další prostředky mu nejsou vydávány (případně věci, o něž žádá, nejsou kupovány) proto, že je v minulosti vždy předával třetím osobám a nepoužíval je ve svém zájmu (toto bylo opatrovníkem náležitě doloženo). Ani v tomto případě ochránce nekonstatoval pochybení veřejného opatrovníka, pouze zdůraznil, že opatrovanému musí být vždy vysvětlováno, z jakých důvodů opatrovník s jeho financemi hospodaří právě daným způsobem.

Pochybení veřejného opatrovníka ochránce nicméně zjistil v případech paní Ladislavy a pana Františka. Paní Ladislavě její veřejný opatrovník nebyl schopen zajistit bydlení, respektive vyhledával pro ni toliko místa na ubytovnách, kam paní Ladislava nechtěla. Důvodem měl být nízký příjem opatrované a z něho vyplývající podmínka výše nájmu do 5 000 Kč měsíčně, kterou opatrovník stanovil. Jak ovšem ze šetření vyplynulo, tato hranice byla stanovena zcela svévolně, neboť opatrované každý měsíc po pokrytí jejích potřeb zbývalo cca 1 800 Kč, které by byly bývaly mohly být k úhradě nájmu též použity. Navíc opatrovník nijak nezvažoval, že by v zájmu opatrované požádal o příspěvek či doplatek na bydlení, respektive si nevyhodnotil, zda by na ně opatrovaná mohla mít nárok. Jeho nátlak na to, aby opatrovaná hledala stále ubytování toliko v ubytovnách, nebyl tedy odůvodněný. V případě pana Františka pak byl veřejný opatrovník upozorněn soudem, že opatrovaný dluží na platbách za elektrickou energii v bytě. Přesto však dluh neuhradil a toto oznámení soudu ani jinak nezohlednil ve své práci (nevytvořil například plán splácení, nekontaktoval dodavatele energie atp.). V důsledku toho byl byt opatrovaného od elektrické energie, kterou byl i vytápěn, odpojen. Ochránce v tomto kontextu upozornil na to, že veřejný opatrovník je v tomto případě pravděpodobně přímo odpovědný¹⁴ za nárůst výše dluhu a za škodu, která opatrovanému vznikla.

Děkujeme za pozornost.

---

¹⁴ Dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, ve znění pozdějších předpisů.

Postavení veřejného opatrovníka a kontrola ze strany KÚ, zvláštní příjemce jako alternativa k omezení svéprávnosti

Mgr. Irena Drijáková, DiS., Krajský úřad Moravskoslezského kraje, odbor sociálních věcí

Situace kompetencí a působnosti ze strany KÚ MSK v oblasti opatrovnictví včetně metodiky i kontroly před 1. 1. 2014 a od 1. 1. 2014 je rozdílná, a to v souvislosti s tím, že od 1. 1. 2014 na základě změn soukromého práva (účinnost nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., o. z.) byla provedena mimo jiných změn také novelizace zákona o obcích novým ustanovením § 149b (které navazuje na ustanovení o výkon opatrovnictví obcí dle o. z.)¹⁵.

Proto před účinností těchto změn měl (tj. do konce roku 2013) krajský úřad kompetence ke kontrole obcí ve vztahu k opatrovnictví pouze v rozsahu kontroly zajištění pomoci a podpory v rámci sociální práce a poradenství (včetně koordinace zajištění sociálních služeb pro tyto osoby) v souladu s ustanoveními § 92 až § 93a zákona o sociálních službách (č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů) ve spojení s ustanovením § 4a zákona o Úřadu práce ČR (č. 73/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a prováděcích předpisů (tj. vyhlášky MPSV č. 424/2011 Sb. účinné do 31. 10. 2013 a nově od 1. 11. 2013 vyhlášky MPSV č. 332/2013 Sb.), kde osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům (resp. od 1. 1. 2014 osoby omezené ve svéprávnosti) i osoby pečující jsou specifickými cílovými skupinami. Krajský úřad tak v rámci kontroly výkonu sociální práce prováděl proto též kontrolu zabezpečení práv a zájmů těchto pečovaných osob a na druhou stranu zajištění a podporu osob pečujících (tj. opatrovníků, příp. zvláštních příjemců pro účely dávkových systémů sociálního zabezpečení), ale i osob, které jsou uváděny jako osoby pečující pro účely dávky příspěvku na péči dle zákona č. 108/2006 Sb., včetně zajištění práv osob při aplikaci ochrany jejich zájmů a uspokojení potřeb z hlediska uzavírání smluv o poskytování sociální služby dle § 91 odst. 6 zákona o sociálních službách. Tj. působnost ve vztahu k metodice a kontrole vycházela pro krajský úřad zejména z výkonu sociální práce a poradenství ve vztahu k určeným sociálním skupinám, a to v nejširším rozsahu pak vůči obecním úřadům obce s rozšířenou působností v rámci výkonu tzv. přenesené působnosti (tj. výkon státní správy svěřené orgánům územních samosprávných celků – obcím a krajům, resp. jejich orgánům). Působnost kontroly nebo metodické činnosti přímo však k výkonu opatrovnictví obcí krajský úřad do konce roku 2013 neměl stanoven, neboť výkon opatrovnictví ze strany obcí nebyl stanoven právními předpisy jako výkon přenesené působnosti.

Od účinnosti změn soukromého práva, tj. od 1. 1. 2014, má krajský úřad navíc svěřeny také kompetence kontrolního a metodického orgánu v souladu s dosavadním ustanovením § 67 zákona o krajích v rámci výkonu přenesené působnosti, a to vůči výkonu přenesené působnosti obcemi v souvislosti s výkonem veřejného opatrovnictví dle nově přijatého ustanovení § 149b zákona o obcích. Proto ve vztahu k obsahu a znění uvedeného ustanovení § 67 lze výkon opatrovnictví obcemi kontrolovat i metodicky vést ze strany krajského úřadu, neboť výkon opatrovnické funkce obce je považován za přenesenou působnost. Je tak zřejmé, že je kompetence krajských úřadů ke kontrole a metodice jednoznačná a těmito změnami rozšířená, což znamená i širší odpovědnost za koordinaci a podporu obcí v této činnosti.

¹⁵ Bylo by možné ale také hovořit ještě o dřívějším okamžiku, a to v souvislosti s vydáním nálezu Ústavního soudu č. II. ÚS 995/07 ze dne 10. 7. 2007, který hovoří o tom, že výkon veřejného opatrovnictví je výkonem přenesené působnosti, a ze kterého vycházela následná změna zákona.

Se zřetelem na výše uvedené je přístup KÚ Moravskoslezského kraje (KÚ MSK) k metodice a kontrole obecních úřadů po těchto změnách následující:

S ohledem na skutečnost, že každý soudem ustanovený opatrovník (bez rozdílu – zda se jedná o fyzickou osobu nebo právnickou – tj. obec) má odpovědnost především vůči soudu za řádný výkon opatrovnictví dle rozsahu kompetencí – jak byly soudem opatrovníkovi svěřeny, přistupuje KÚ MSK ke kontrole a metodice k výkonu opatrovnictví tak, že se soustředí při metodice a následné kontrole na tyto oblasti činností:

- **na postupy a zajištění komunikace i koordinace činností s cílem přenosu informací:**
  - o směrem od obcí k soudu (tj. úroveň zpráv z různých šetření, vyjádření, žádostí o schválení konkrétních úkonů nebo jiná korespondence směrem k soudu – kde cílem je např. ochrana osoby a jejích práv i zájmů apod.)
  - o mezi obcemi I., II. a III. typu z hlediska zajišťování sociálních služeb, sociální práce a poradenství apod. včetně provázání souvisejících agend, které mohou předcházet nebo doplňovat výkon opatrovnictví (jako je rozhodování o zvláštním příjemci dle ustanovení § 10 a § 118 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení č. 582/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů),
- **úroveň podpory ve vztahu k sociální práci a poradenství**, tj. jak je zajištěno konkrétními obcemi, že každý opatrovník (pokud nevykonává na příslušném odboru zároveň funkci sociálního pracovníka) má informace vedoucí k řešení sociální situace osoby (**tj. zajištění komunikace a zhodnocení situace osoby dle sociálního pracovníka**). **Totíž ne** každá obec I. typu je zároveň obcí III. typu, a proto nemusí mít obec typu I. zajištěn dostatečný přístup k sociálnímu poradenství. Aby se nestalo, že výhodu má ten opatrovanec, jehož veřejný opatrovník je v postavení obce III. typu, a tudíž zároveň vykonává činnosti sociální práce a další související oblasti výkonu státní správy i samosprávy apod. a tím i personálně i odborně pak větší kapacitu možné pomoci a podpory. Rovněž je nezbytné, aby i ve vztahu k opatrovníkům fyzickým osobám z rodinného prostředí opatrovanec byl rovný přístup a měli všichni shodné možnosti přístupu k potřebným informacím k řešení situací opatrovanců.
- **sjednocování postupů a procesů výkonu opatrovnictví** z hlediska rozsahu dokumentace, písemností, zdrojů informací, ochrany údajů apod.
- **rovněž je posuzována případná kolize různých zájmů opatrovanec**, tj. jak obec řeší problematické situace, zda existuje vnitřní kontrola výkonu opatrovnictví s cílem snížit možná rizika při zajišťování zájmů a práv opatrovanec apod.,
- **návaznosti na uplatnění nároku na sociální dávky** (zejména na příspěvek na péči apod.), zajištění např. sociální služby a aplikace ustanovení § 91 odst. 6 zákona o sociálních službách v určitých situacích (např. v průběhu teprve řízení o omezení svéprávnosti apod., snaha o využití institutu zvláštního příjemce důchodu či jiných oblastí podpory a ochrany osob apod.

Úřady všech obcí MSK mají k dispozici v rámci metodické činnosti prezentace z metodických dnů, přístup k dotazům a odpovědím všech obcí MSK včetně výstupů z kontrolní a koordinační činnosti KÚ MSK. Z těchto podkladů pak čerpají při řešení konkrétních situací. Pokud nenajdou odpověď na svůj řešený problém, mohou se v rámci metodiky písemně obrátit na KÚ MSK.

Nové principy rozhodování ve věcech právní osobnosti a svéprávnosti, veřejné opatrovnictví

Eva Hrubá, Úřad vlády ČR

Eva Hrubá v rámci své prezentace představila aktuální právní úpravu opatrovnictví, svéprávnosti a alternativ k jejímu omezení, což bylo velkým přínosem zejména pro experty ze zahraničí, kteří přišli na konferenci sdílet zkušenosti ze svých krajín a podělit se o příklady dobré i špatné praxe. V rámci příspěvku zazněly i vysoce aktuální informace týkající se stavu příprav na zákoně o opatrovnictví.

V první části příspěvku zazněly informace o podpůrných opatřeních, které nově občanský zákoník obsahuje. V systému se tedy nyní objevuje nejen již známý model náhradního rozhodování, ale i rozhodování podporovaného. Jeho cílem je podpora a pomoc osobě se zdravotním postižením, nikoli direktivní rozhodování za tuto osobu.

Předběžné prohlášení patří do skupiny opatření, díky nimž lze zamezit omezení svéprávnosti, nebo předem určit, kdo bude opatrovníkem osoby i v případě, že k omezení svéprávnosti dojde, k čemuž je institut hojně využíván. Jedná se o dokument spadající do tzv. plánovacích dokumentů, tedy těch, za pomoci kterých lze rozhodovat o vlastní budoucnosti pro případ, že dojde k takovému zhoršení stavu osoby, že již nebude sama schopna o svých záležitostech rozhodovat a řešit je. Člověk tedy může projevit vůli, aby jeho záležitosti byly spravovány určitým způsobem, a může k tomu pověřit určitou konkrétní osobu, která se následně stane jeho opatrovníkem. Formální požadavky stanoví občanský zákoník v § 39, konkrétně formu veřejné listiny, nebo soukromé listiny – tedy například listinu sepsanou doma, před dvěma zjiitelnými svědky.

Nápomoc při rozhodování je dalším druhem opatření, které lze využít jako řešení pro podporu osoby s postižením, jimž duševní porucha působí obtíže při rozhodování, aniž by byl dále nutný zásah do svéprávnosti osoby. Podporu mohou osoby poskytovat člověku s postižením bez jakéhokoli dokumentu, ale pokud potřebují svůj status formalizovat, je vhodné uzavřít dohodu o nápomoci při rozhodování. Podpůrce přitom právně nejedná za osobu, není to její zmocněnec, zákonný zástupce ani opatrovník. Podpůrce je osoba, která má fakticky člověka s postižením podporovat, zejména účastí u právních jednání nebo i pomocí v běžných životních situacích (podporuje člověka spolu s ním, nikoli za něj!). Podpůrců může mít člověk s postižením i více. Proto, abychom tohoto formalizovaného institutu mohli využívat, je třeba schválení dohody soudem. Zákon přitom stanoví povinnosti podpůrce, zejména v tom, že nesmí ohrozit zájmy podporovaného např. ovlivňováním. Podpůrce má vždy právo namítat neplatnost právních jednání (§ 46 odst. 2 NOZ).

I zastoupení členem domácnosti může být řešením, které předchází omezení svéprávnosti. Ke vzniku daného vztahu je třeba schválení soudem, k zániku však postačí, vyjádří-li zastoupený přání nebýt dále zastupován. Zánik nastává také tehdy, uzavřel-li člověk smlouvu o nápomoci (pak zaniká zastoupení v rozsahu, v jakém je zastoupený způsobilý právně jednat) či byl-li mu jmenován opatrovník. Zastoupení se přitom vztahuje na obvyklé záležitosti. Institut je namířen na situace, kdy člověk již fakticky nemá plnou svéprávnost a je různou měrou postižen. Právní úprava se snaží chránit i jeho vyslovená přání, byť by například neměla dostatečnou formu (§ 51 NOZ).

V občanském zákoníku nadále zůstal institut omezení svéprávnosti. Je však třeba zdůraznit principy, které je třeba respektovat při aplikaci tohoto zásahu. První z nich říká, že omezit svéprávnost lze pouze, pokud nelze použít žádné z podpůrných opatření!! Časový limit pro délku omezení je pouze 3 lety, pak případně může dojít k prodloužení, o čemž rozhoduje soud. Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezbavuje člověka práva jednat v běžných záležitostech každodenního života. Vždy je pak třeba vymezit přesný rozsah omezení svéprávnosti.

V aktuální legislativě je nadále zachováno náhradní rozhodování v podobě opatrovnictví (§ 465 an. NOZ). Opatrovník je jmenován vždy, pokud dochází k omezení svéprávnosti. Soud jmenuje

opatrovníkem osobu, kterou navrhl opatrovanec, není-li to možné, pak osobu blízkou, po té případně jinou osobu, která splňuje podmínky, aby se stala opatrovníkem, nebo veřejného opatrovníka podle jiného zákona (§ 471/2 NOZ).

Mezi povinnosti opatrovníka patří udržovat s opatrovancem pravidelné spojení, a to vhodným způsobem a v potřebném rozsahu, dále projevat o opatrovance skutečný zájem a dbát o opatrovancův zdravotní stav, dbát o naplňování opatrovancových práv a chránit jeho zájmy a vysvětlit opatrovanci povahu a následky rozhodnutí o opatrovancových záležitostech.

Ačkoli již zákon neobsahuje pravidlo o schvalování neběžných právních jednání (vyjma správy jmění), reálně obsahuje seznam jednání, ke kterým opatrovník potřebuje schválení soudem (§ 483 NOZ). Důležitou ochranou osoby s postižením může být ale i opatrovnícká rada. Kolektivní orgán, který má kontrolní funkci. Může však ve vztahu k opatrovníkovi plnit i funkci konzultativní. Je to skupina složená z osob blízkých opatrovanci. Přitom platí, že opatrovník nebude moci bez souhlasu opatrovnícké rady rozhodovat o podstatných záležitostech opatrovance a mj. nebude také možné, aby bez souhlasu opatrovnícké rady podstatněji zasáhl do majetkových záležitostí opatrovance.

O vzniku opatrovnícké rady platí, že je-li jmenován opatrovník, může opatrovanec či kterákoliv osoba jemu blízká nebo právnická osoba, jejíž hlavní činnost spočívá v péči o osoby se zdravotním postižením a ochraně jejich zájmů žádat o ustanovení opatrovnícké rady. Prvním krokem je pak schůze osob opatrovanci blízkých, příbuzných a přátel, kterou svolává opatrovník. Schůze se přitom může zúčastnit každá blízká osoba bez ohledu na to, zda byla pozvána.

Stejně jako podléhá vybrané jednání opatrovníka souhlasu soudu, je zde i skupina právních jednání, která podléhá souhlasu opatrovnícké rady, pokud je zřízena. (Pokud by zřízena nebyla, podléhají i tato jednání potřebě soudního souhlasu).

Aktuálně je velmi skloňovaným tématem veřejné opatrovnictví (tj. situace, kdy je opatrovníkem osoby jmenována obec, nebo právnická osoba zřízená obcí k plnění úkolů tohoto druhu, neboť není jiné osoby, která by opatrovnictví vykonávala). Jeho podklad se nalézá v NOZ a je nově výslovně stanoveno, že jmenování veřejného opatrovníka není vázáno na jeho souhlas. Občanský zákoník pak dále předpokládá existenci samostatné normy, která by výkon veřejného opatrovnictví upravila, na jeho přípravě nyní pracuje Ministerstvo spravedlnosti.

Připravovaný opatrovnícký zákon by se měl primárně věnovat právě veřejnému opatrovnictví. V současné době jsou opatrovníkem jmenovány obce I., II. i III. typu. To v praxi působí především u malých obcí řadu problémů, zejména z důvodu nedostatku kvalifikovaného aparátu, financí apod. V zákoně by měla být upravena možnost uzavírat veřejnoprávní smlouvy o přenosu výkonu opatrovnictví, která by umožnila a ujasnila využití tohoto mechanismu v praxi. Zároveň by měly být stanoveny podmínky, které musí zaměstnanec obce fakticky vykonávající agendu opatrovnictví splňovat, aby byla zajištěna profesionalita.

Výkon veřejného opatrovnictví je výkonem přenesené působnosti (dle usnesení Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 995/07 ze dne 10. 7. 2007 a s účinností od 1. 1. 2014 i dle výslovného ustanovení § 149b odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, a ust. § 119c odst. 3 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění zákona č. 303/2013 Sb.). Obce však na tuto agendu stále neobdržely žádný cílený příspěvek, což v praxi působí řadu obtíží, neboť opatrovnictví s sebou nese celou řadu nákladů. Opatrovnícký zákon by měl na tuto situaci reagovat a zajistit řádné financování.

Jak však řešit další stávající problémy a nedostatky, a to nejen v oblasti veřejného opatrovnictví? Neexistuje efektivní systém kontroly opatrovníků. Jediným subjektem, který má nad opatrovníky obecně nějakou kontrolní pravomoc, je soud. Dále je možné ustanovení kontrolní opatrovnícké rady a v případě veřejného opatrovnictví se přidává i kontrola krajskými úřady, resp. Ministerstvem spravedlnosti (je-li opatrovníkem hl. město Praha). Soudy jsou však dlouhodobě poddimenzované a kontrola se tak mnohdy stává čistě formální záležitostí. I kontrola ze strany krajských úřadů v případě veřejného opatrovnictví je nedostatečná. Chybí jakákoliv centrální metodika, takže není zřejmé, jak by měla kontrola probíhat a některé kraje ani netuší, vůči které obci (veřejnému opatrovníku) mají

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

kontrolu vykonávat, neboť samotná obec kraj o skutečnosti, že se stala veřejným opatrovníkem, neuvědomí.

Rovněž zde stále chybí potřebná metodika pro samotný výkon opatrovnictví (často dochází k zaměňování sociální služby a opatrovnictví, přetrvává pečovatelský přístup), neexistuje možnost vzdělávání pro opatrovníky, není efektivně řešena odpovědnost opatrovníků, opatrovnické soudy jsou dlouhodobě poddimenzované. Nový občanský zákoník jistě nastavil správný směr ve vztahu k problematice osob trpících duševní poruchou, nicméně k cíli zbývá ještě dlouhá cesta.

Závěrečné slovo

Václav Štrunc

Závěrečný příspěvek na konferenci byl prezentován Václavem Štruncem kvůli časové tísní jen ve zkrácené verzi. Zde uvádíme příspěvek v původním plánovaném rozsahu.

V projektu jsme měli příležitost navštívit dvě země, ve kterých již nějakou dobu existuje nový přístup k otázkám svéprávnosti. Jednalo se o Švédsko a zejména Kanadskou provincii Britská Kolumbie. Kompetentní lidé z obou zemí shodně hovořili o tom, že jsou důležité změny na úrovni legislativy, nejdůležitější je ale výklad práva a také praktický přístup relevantních subjektů (soudy, obce, veřejné služby atd.) a přístup veřejnosti. V obou zemích byl hodně zdůrazňován záměr, s jakým jsou zákony používány. Především ten musí být správný.

V Britské Kolumbii usilují a nějaký čas už i prakticky provádějí hlubší změnu systému. Vycházejí z premisy, že v předchozím systému založeném na opatrovnictví stejně docházelo ke zneužívání lidí s postižením, systém byl k tomu náchylný zejména proto, že jeden člověk – opatrovník - má v ruce velkou moc. Druhou premisou je, že žádný systém není a nemůže být dokonalý v tom smyslu, že pokud se klade přílišný důraz na formální propracovanost systému, investuje se do složitých systémů ochrany člověka a mnoha institucionálních prvků, takový systém bývá často těžkopádný a nefunguje dostatečně efektivně. Navíc je často státem řízený systém anonymní a není schopen poskytovat „lidský“ a individualizovaný přístup lidem s postižením. Proto se v Britské Kolumbii snaží omezit veřejné opatrovnictví na minimum. Kladou si přitom otázku. „Kdo z nás by chtěl, aby jeho opatrovníkem byl stát?“ A odpovídají si: „Nikdo, všichni bychom chtěli, aby nás dostatečně podporovali naši blízcí“. Proto je záměrem místní legislativy podpořit „dobré lidi, aby dělali dobré věci“ a mít pouze připravené pojistky pro případ, že by chtěl někdo někoho zneužívat (monitor, opatrovnícký úřad, apod.). Rukou v ruce s tím jde premisa, že žádný systém není člověku schopen zajistit dokonalé bezpečí. Bezpečí si mohou zajistit jedině lidé navzájem tím, že se o sebe zajímají a starají se jeden od druhého. Pouze dobré vztahy mezi lidmi mohou zajistit bezpečné a dobré prostředí. Nejhorším důsledkem postižení, pak není potenciální omezení plynoucí z postižení samotného, ale izolace člověka od okolního života. Jedině za těchto podmínek pak může kvalitně fungovat podporované rozhodování. Pouze ve chvíli, kdy jeden člověk podporuje druhého při rozhodování.

Některé organizace zapojené do prosazování změn v opatrovnickém systému (které navazuje na změny v oblasti transformace sociálních služeb), například organizace PLAN, čerpá inspiraci mimo jiné v názorech a vizích, které se vyjadřují k moderní společnosti jako celku (zde například kniha Johna Mc Knighta a Petera Blocka „Abundant Community“¹⁶). Tyto názory a vize kritizují přílišnou specializaci a profesionalizaci společnosti. Přílišné spoléhání na placené služby a odbornou podporu podle nich zbavuje lidi schopnosti vytvářet vzájemnou pospolitost a podporovat se navzájem v sousedských komunitních společenstvích. Tento nešvar postihuje různé oblasti životů lidí od vzdělávání, přes lékařskou péči, ekonomické a pracovněprávní vztahy, až po oblast osobní, kde působí mimo jiné odborníci z oborů jako je psychologie a sociální práce. Tyto odborníci jsou určitě užiteční a je dobré s nimi spolupracovat, pokud je to potřeba. Není ale dobré spoléhat na ně příliš a přenášet na ně veškerou zodpovědnost za řešení problémů ve svém životě. A to jak z pohledu lidí, kteří tyto odborníky využívají, tak s pohledu ostatních, kteří na ně odkazují, protože se nechtějí konkrétnímu problému věnovat sami. Koncepte podporovaného rozhodování tak ve své vizi zahrnuje zapojení a změnu celé společnosti. Aby mohly být rozvíjeny podpůrné vztahy v okolí člověka, musejí se lidé

¹⁶ Mc Knight, John; Block, Peter. *The Abundant Community: Awakening the Power of Families and Neighborhoods*. Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco, 2010.

vzájemně setkávat a znát. Lidé však podle Mc Knighta a Blocka ztrácejí potřebu se setkávat, protože všechny své potřeby uspokojují skrze konzumaci specializovaných služeb poskytovaných profesionály v profesionálních a neosobních vztazích¹⁷. Koncept podporovaného rozhodování usiluje o podporu a rozvoj těchto osobních a sousedských vztahů.

Na závěr si dovolím uvést citát ze staré Číny starý asi 2500 let, ze slavného díla Tao-te-ting, který podle mého názoru dobře vystihuje přílišný důraz na systém a profesionalitu a upřednostňování kontroly před důvěrou.

„Jak se TAO vytrácí, nastupuje „humanita“ a „spravedlnost“. Šíří se vychytralost a věda, nastupuje veliká lež. Když se rozpadá rodina, nastupují „povinnosti rodičů“ a „práva dětí“. Když stát tone ve zmatku a neřádu, nastupují vlastenci.“

Možná je odkaz na tajemné Tao a „bohatou komunitu“ příliš utopistický, po své zkušenosti v dnes zde probírané oblasti ale cítím potřebu podpořit zaměřování pozornosti tímto směrem, minimálně jako protiváhu k přílišnému formalismu a hledání dokonalých nástrojů kontroly a bezpečí. Je potřeba se ptát, proč se tolik zaměřujeme na možná nebezpečí? A pokud je hrozba nebezpečí opravdu tak velká a reálná, měli bychom více hovořit o tom, že je potřeba změn ve společnosti, než ochrana lidí opatrovnictvím. Osobně věřím, že příklon k přístupům založeným na podporovaném rozhodování má potenciál měnit vzorce vztahů a vzájemné setkávání lidí ve společnosti, a to nejen u lidí s postižením.

Konference byla úspěšně zakončena v 17 hodin.

---

¹⁷ Tamtéž.